

Araştırma Makalesi/ Research Article

Bulgaristan'da Türkçe Bir Gazete: Rumeli ve Tarık Mümtaz Göztepe

Haluk Selvi* – Deniz Bulut**

(ORCID: 0000-0003-3669-8378 – 0000-0002-0398-168X)

Makale Gönderim Tarihi

12.04.2023

Makale Kabul Tarihi

09.05.2023

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Selvi, H.- Bulut, D, "Bulgaristan'da Türkçe Bir Gazete: Rumeli ve Tarık Mümtaz Göztepe", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8/ Özel Sayı: Dr. Recep Yaşa'ya Armağan: 3076-3122.

APA: Selvi, H.- Bulut, D. (2023). Bulgaristan'da Türkçe Bir Gazete: Rumeli ve Tarık Mümtaz Göztepe. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8 (Özel Sayı: Dr. Recep Yaşa'ya Armağan), 3076-3122.

Öz

Bulgaristan'da Mithat Paşa'nın kurduğu matbaa ile başlayan Türkçe yayın hayatı, 1930'lar ve 40'larda faşist ve komünist yönetimlerin hâkim olmasına kadar sayı ve içerik açısından çok çeşitlilik göstermiştir. Sayıları 100'ü aşan bu gazetelerin yayın hayatı Türkiye'de Cumhuriyet'in kurulmasından sonra da devam etmiştir. Bulgaristan, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti muhalifleri için de bir sığınma yeri olmuş, muhalif ve taraftar gazeteler bazen kendi aralarında da tartışmalar yaşamıştır. Bulgaristan'da Türkçe yayınlanan iki

---

* Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye, hselvi@sakarya.edu.tr.

Prof. Dr., Sakarya University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, Turkey.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, Türkiye, denizbulut9600@gmail.com.

MA Candidate, Sakarya University, Institute of Social Sciences, Main Discipline of History of the Republic of Turkey, Turkey.

gazete, Rumeli ve Deliorman arasında 1924-1925 yıllarında böyle bir siyasi tartışma yaşanmış, daha sonra bu tartışma, Rumeli gazetesinin sahibi Tarık Mümtaz Göztepe'nin siyasi kimliğinden dolayı Türkiye Cumhuriyeti karşıtlığı şeklinde algılanmış ve bu bilgi yayılmıştır. 1924-1925 yıllarında Bulgaristan'ın Eskicuma kasabasında 21 nüsha yayınlanan Rumeli gazetesi, içerik, gündem ve niyet itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti karşıtlığı içermekte midir? Neden böyle bir algı ortaya çıkmıştır? Bu gazeteye dair bugüne kadar teferruatlı bir çalışma yapılmamış olmasına rağmen bu fikir nasıl yayılmıştır?

Bu çalışma, bu sorulara cevap ararken Rumeli gazetesinin Bulgaristan Sofya Milli Kütüphanesi'nde bulunan tam nüshalarını inceleyerek Bulgaristan'daki Türklerin sosyal, siyasal ve ekonomik durumları hakkında tespitler yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan'da Türkçe Süreli Yayın, Rumeli Gazetesi, Deliorman Gazetesi, Tarık Mümtaz Göztepe, Bulgaristan Türkleri.

A Turkish Newspaper in Bulgaria: Rumeli and Tarık Mümtaz Göztepe

Abstract

Turkish publishing in Bulgaria, which started with the establishment of a printing press by Mithat Pasha, was quite diverse in number and content until the fascist and communist regimes came to power in the 1930s and 1940s. The publication life of these newspapers, whose number exceeded 100, continued after the establishment of the republic in Turkey. Bulgaria also became a haven for opponents of the Ottoman Empire and the Turkish Republic, and opposition and supporter newspapers sometimes had debates among themselves. In 1924-1925, such a political debate occurred between two Turkish-language newspapers published in Bulgaria, Rumeli and Deliorman, but later this debate was perceived as being against the Republic of Turkey due to the political identity of Rumeli's owner, Tarık Mumtaz Goztepe, and this information spread. Did the Rumeli newspaper, which was published in Eskicuma town in Bulgaria and had 21 issues, contain opposition to the Republic of Turkey in terms of content, agenda, and intention? Why did such a perception arise? Although a detailed study has not yet been conducted on this newspaper, how has this idea spread?

This article aims to answer these questions by examining the complete copies of the Rumeli newspaper in the Bulgarian Sofia National Library, making observations about the social, political and economic situation of the Turks in Bulgaria.

Keywords: Turkish Press in Bulgaria, Rumeli Newspaper, Deliorman Newspaper, Tarık Mumtaz Goztepe, Turks of Bulgaria.

Giriş: Bulgaristan’da Türkçe Basın Hayatı

Yakın Dönem Tarih araştırmalarında süreli yayınların ve onun önemli bir kolu olan gazetelerin göz ardı edilemez bir yeri vardır. Gazeteler yayınlandıkları dönemin siyasi, sosyal ve iktisadi durumundan en çok etkilenen unsurların başında gelir. Kaynak olarak gazetelerin bu durumunun olumlu etkilerinin yanında olumsuz etkileri de olabilmektedir. Dolayısıyla bu olumsuz etkileri en aza indirmenin yolu bilgi kaynakları arasında mukayese yapmaktan ve kullanılan süreli yayını bütünüyle tanımaktan geçmektedir. Günümüzde basın tarihiyle ilgili yapılan çalışmalar, kimi zaman yeterli bilgiyi sunmakta eksik kaldığı gibi kimi zaman da detaylı incelemelerin yapılamamış olmasından dolayı yanlış yargılar barındırabilmektedir. Bulgaristan’da 1924-1925 yıllarında yayınlanan Rumeli gazetesi de hakkında bu yanlış yargıya sahip olunanlardan birisidir.

Bulgaristan’daki Türkçe süreli yayın faaliyetleri incelendiğinde zengin bir içerik ile karşılaşılmaktadır. Bulgaristan’daki Türkçe süreli yayın faaliyetlerinin gelişmesinde Ahmet Mithat Paşa’nın payı çok büyüktür. Mithat Paşa, 1864 yılında kurulan Tuna Vilayetinin valisi sıfatıyla sosyal ve kültürel alanlarda yenilikçi hareketlere girişerek donanımlı bir matbaa kurmuştur. Kurulan bu matbaada ilk resmi vilayet gazetesi olma özelliğini taşıyan “Tuna” gazetesi yayınlanmıştır. 3 Mart 1865’te yayınlanmaya başlayan bu gazete, birinci ve ikinci sayfaları Türkçe, üçüncü ve dördüncü sayfaları Bulgarca olmak üzere haftada bir sayı neşrediliyordu. Gazete, bölge halkını aydınlatarak Rusya’nın Panslavizm propagandasına karşı mücadele etmekteydi. Bulgaristan’ın süreli yayın faaliyeti konusunda öncü olan bu gazete, 1877 tarihine kadar kesintisiz yayın yapmış, nihayetinde Türk-Rus savaşının bir sonucu olarak yayın hayatı sona ermiştir.¹

Bulgaristan’ın Prenslik dönemi olarak adlandırılan 1878-1908 yılları, Bulgaristan’da Türkçe süreli yayın faaliyetlerinin hız kazandığı bir

¹ Altan Deliorman, *Bulgaristan’da Türkçe Basın (1865-2009)*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal Daire Başkanlığı, İstanbul, 2010, s.31-33.

dönemidir. Yeni ve yabancı bir hükümetin yönetiminde kalan Türkler için *Bulgaristan Resmi Gazetesi Tercümesi* (1880-1882) bu dönemde yayınlandı. Bu gazete ile yeni kanun ve nizamın Türklerle öğretilmesi amaçlanıyordu.² Ayrıca Sultan Abdülhamid'in takibinden kaçan pek çok Jön Türk Bulgaristan'a gelerek burada yayın faaliyetlerine başladılar. Bu dönemde Bulgaristan'da 25'i Jön Türkler tarafından olmak üzere 44 Türkçe gazete ve dergi neşredilmiştir. *Tarla* (1880), *Balkan* (1885-1886), *Varna Postası* (1887) *Hilal* (1884-1889), *Dikkat* (1884-1888), *İttifak* (1894-1908), *Gayret* (1895-1897), *Sada-i Millet* (1897) *Muvazene* (1896-1905), *Mecra-i Efkâr* (1898-1907), *Malumat* (1898-1907), *Uhuvvet* (1904-1908), *Ahali* (1905-1908) gibi gazeteler bunlara örnek olarak gösterilebilir. Bunların kimisi daha uzun bir yayın hayatına sahipken kimisinin ömrü kısa olmuştur.³ Bulgaristan'daki bazı gazeteler Osmanlı Devleti'nin talebi doğrultusunda kapatılırken, bazıları da ikna yoluyla yayın hayatını sonlandırmıştır. Bu ikna, gazete sahiplerine Osmanlı Devleti'nde dolgun maaşlı görevler teklif etme şeklinde gerçekleşiyordu. Öyle ki bazı gazeteler kendilerine de teklif gelsin diye muhalif yayın politikası takip etmişlerdi. Bu dönemde kapatılan gazetelerde Bulgar yönetiminin payı çok azdır. Zira Osmanlı Devleti ile iyi ilişki sürdürmeye özen gösteren Bulgarlar, Türk gazetelerine müdahale etmeye pek yanaşmamışlardır.⁴

Bulgaristan'ın ve Türkiye'nin değişken siyasi yapısından gazeteler de payını almış ve çok yönlü bir basın anlayışı ortaya çıkmıştır. Nitekim 1908'de Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle 1944'e kadar sürecek olan Krallık Dönemi başlamıştır. Türkiye'de II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerine denk gelen bu yıllarda Bulgaristan yine Türkiye'deki muhalif ve sürgün kişilerin uğradığı bir yer haline gelecektir. Bu dönem Bulgaristan'daki Türkçe basın faaliyetlerinin en fazla artış gösterdiği dönemdir, zira Türkçe gazete sayısı 80'e ulaşacaktır. Türkiye'den kovulan Yüzellilikler, Hilafetçiler ve Saltanatçılar *İntibah*, *Açıksöz*, *Medeniyet* ve *Yarın* gibi gazetelerle Türkiye aleyhine yayın yaparken, diğer gazetelerin neredeyse tümü Türkiye'deki devrimleri desteklemiştir. *Yenilik*, *Rodop*, *Halk Sesi*,

² Âdem Ruhi Karagöz, *Bulgaristan Türk Basını 1879-1945*, Üniversite Matbaası-Beyoğlu Tünel Başı, İstanbul, 1945, s.3.

³ Bilal Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2012, s. 328-329

⁴ Deliorman, a.g.e., s.22-28

Deliorman, *Özdilek*, *Doğru Yol*, *Turan* gibi gazeteler de harf devriminden sonra 1928-1931 yıllarında yeni Türk harfleriyle yayın yapmaya başlayarak Türk halkına devrimleri benimsetmeye çalışmışlardır.

Yayınlanan 80 gazetenin; *Peyam* (1909), *Sofya Muhbiri* (1910), *Türk Sadası* (1915-1920), *Çiftçi Bilgisi* (1919-1934), *Tunca* (1921-1925), *Ziya* (1920-1923), *Dostluk* (1925-1935) gibi 26'sı Sofya'da, *Güneş* (1908-1909), *Hürşit* (1912-1913), *Balkan* (1919-1920), *Türk Sözü* (1920-1921), *Açık Söz* (1931-1937), *Rodop* (1931-1934) gibi 16'sı Filibe'de, *Arda* (1920), *Başlangıç-Naçalo* (1924), *Rodop Sesi* (1929), *Özdilek* (1931-1934) gibi 10'u Kırcaali'de, *Deliorman* (1922-1929), *Tuna Boyu* (1926), gibi 4'ü de Razgrad'da yayınlanmıştır.⁵

Bu aktarılan sayılar Bulgaristan Basın Tarihi ile alakalı olan çalışmalarla giderek artmaktadır. Zira her çalışma bir öncekine eklemeye yaparak bu alanı zenginleştirmektedir. Prenslik döneminin başladığı 1878'den Krallık döneminin sonu olan 1944'e kadarki 66 yılda yalnızca Filibe'de 41 gazetenin yayınlanması, Bulgaristan'daki basın faaliyetlerinin ne kadar aktif olduğunu gözler önüne sermektedir.⁶

Türkçe gazetelerin böyle artış göstermesi ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki inkılâpların gazetelerle Bulgaristan Müslümanlarını etkilemesi, 1934'te iktidara gelen faşist Bulgar yönetiminin istemediği bir durumdu. Yeni yönetim Türkiye'deki değişimi benimseyen gazeteleri kapatarak sahiplerini ya hapse attı ya da Türkiye Cumhuriyeti'ne kaçmak zorunda bıraktı. Bu dönemde Türkiye aleyhinde yayın yapan ve eski yazılarla yayınlanan gazeteler yayın hayatına devam etmiş olsa da 1937-1943 yıllarında bu gazetelerin de yayın hayatına son verildi. 1944'te ise, Bulgaristan'da *Hakikat Şahidi* adıyla Protestan misyonerlerinin yayınladığı gazete dışında Türkçe gazete kalmamıştı.⁷

⁵Bilal Şimşir, Rumeli gazetesini de Türkiye aleyhindeki gazeteler arasında saymaktadır. Şimşir, *a.g.e.*, s.330-333

⁶ Harun Bekir, "XIX. Yüzyıldan Günümüze Kadar Filibe'de Türkçe Basın" *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyat Araştırmaları*, C.3 S.2, (2021), s.240

⁷ Şimşir, *a.g.e.*, s.333-334

Dönemlere göre böyle farklılıklar gösteren Bulgaristan'da Türkçe basın tarihiyle ilgili olarak yapılmış çalışmaların başında Âdem Ruhi Karagöz'ün *Bulgaristan Türk Basını (1879-1945)*, M. Türker Acaroğlu'nun *Bulgaristan'da Türk Gazeteciliği (1865-1985)*, İsmail Hakkı Tefvik Okyar'ın *Bulgaristan'da Türk Basını* ve Altan Deliorman'ın *Bulgaristan'da Türkçe Basın (1865-2009)* eserleri gelmektedir. Bu eserler Bulgaristan'da yaşayan Türklerin çıkarmış olduğu gazeteler hakkında bilgi vermekle beraber buldukları arşiv ve kitaplıklarla alakalı da çok kıymetli bilgiler sunmaktadırlar. Özellikle Deliorman'ın kaleme aldığı *Bulgaristan'da Türkçe Basın*'da yer alan bilgiler bu makalenin hareket noktasıdır. Deliorman eserinde, Rumeli gazetesinin Türkiye'deki Cumhuriyet rejimine karşı bir yayın politikası takip ettiğini, bu sebeple Deliorman gazetesıyla şiddetli kalem tartışmaları yaşadığını ve sonunda hükümet tarafından kapatıldığını ifade etmektedir.⁸

Oysa gerek Rumeli gazetesinin yayınlarında gerekse sahibi Tarık Mümtaz Göztepe'nin Bulgaristan'daki faaliyetlerinde bir Türkiye karşıtlığı bulunmamaktadır. Tarık Mümtaz'ın Bulgaristan günleri ve Rumeli gazetesinin elimizde bulunan bütün nüshaları bu durumu ortaya koyar niteliktedir.

Rumeli Gazetesinin Sahibi ve Başyazarı Tarık Mümtaz Göztepe

Tarık Mümtaz Göztepe hakkında tam manasıyla biyografik bir eser mevcut olmamakla birlikte, gerek Yüzellilikler ile ilgili çalışmalarda⁹ gerekse Volkan Payaslı, Olcay Özkaya Duman¹⁰ ve daha sonra da İlkin Buke Okyar¹¹ tarafından kaleme alınan çalışmalarda biyografik ve karakter analizi anlamında çok kıymetli bilgiler sunulmaktadır. Lakin adı geçen bu çalışmalarda, Tarık Mümtaz'ın Bulgaristan günleri hakkındaki bilgi oldukça kısıtlıdır.

Bulgaristan'daki Türkçe Basın tarihiyle ilgili yapılan çalışmalarda da Tarık Mümtaz'ın yalnızca gazetecilik ve idarecilik faaliyetleri üzerinde

---

⁸ Deliorman, *a.g.e.*, s. 103

⁹ Şaduman Halıcı, *Yüzellilikler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 1998, s.92-96

¹⁰ Volkan Payaslı ve Olcay Özkaya Duman, "Bir Yüzelliliğin Halep Gezi Notlarından Günceler: Tarık Mümtaz Yazganalp (Göztepe)", *Turkish Studies*, 9/4, (2014), s.968-973

¹¹ İlkin Buke Okyar, "Kimlik Çatışmalarında İskenderun Sancağı: Tarık Mümtaz ve Karagöz, Monografik Bir Çalışma", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16/44, (2019), s.75-78

durulmuştur.¹² Yalnızca Altan Deliorman, onun Türkiye’den sürgün bir Yüzellilik olarak Türkiye Cumhuriyeti’ne muhalif bir yayın yaptığını, bu sebeple basında da sert muhalefetle karşılaştığını, sonunda da hükümet tarafından gazetesinin kapandığını ifade etmektedir.¹³ Tarık Mümtaz hakkında en kapsamlı bilgileri sunan Şaduman Halıcı da onun sürgündeki faaliyetlerini 1933’e kadar Türkiye aleyhinde, 1933’te Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü münasebetiyle genel bir af çıkacağı söylentileri üzerine daha ılıman, 1936’dan itibaren de Türkiye lehinde diye tanımlayarak üçe ayırmıştır.¹⁴ Bu doğrultuda, Tarık Mümtaz’ı anlamak maksadıyla hatıralarından faydalanmak ve hakkında yazılan yazılarda eksik olan Bulgaristan’daki faaliyetlerini yayınladığı Rumeli gazetesini inceleyerek ortaya koymak doğru bir yol olacaktır.

1891 yılında Çerkez bir ailenin oğlu olarak İstanbul’da dünyaya gelen Tarık Mümtaz, eğitim hayatına Kadıköy Darülfırfan’da başlamış daha sonra 1904 yılında Erenköy Rüştiyesini, 1910 yılında da Kuleli Askerî İdadisini tamamlamıştır.¹⁵ Harbiye’den mezun olduktan sonra topçu subayı olarak Osmanlı ordusuna katılmıştır. Harbiye Nezaretî’nde birbiri ardına yaverlik görevlerinde bulunan Tarık Mümtaz, en sonunda Sadrazam Damat Ferit Paşa’nın yaverliğine atanmıştır.¹⁶ Tarık Mümtaz’ın kendisi de paşa damadı olduğu için “damadın damadı” olarak anılmıştır. 1919 yılında *Ümit* adında bir gazete çıkararak burada İttihat ve Terakki’yi karalayıcı yayın yapmıştır. Anadolu’daki Millî Mücadele hareketine karşı kurulan Kuva-yı İnzibatiye ordusunda Mitralyöz (makinelî tüfek) Kumandanlığı yapmış, ordu dağıldığında İstanbul’a dönerek yaverliğe ve gazeteciliğe devam etmiştir.

Millî Mücadele hareketinin zaferinden sonra, bu harekete fiilen karşı çıkmış kişiler büyük bir panik içerisinde 6 Kasım 1922 tarihinde elçiliklere sığınarak yurtdışına kaçmanın yollarını aramışlardır. 22 Eylül

¹² Karagöz, *a.g.e.*, s.40-41

¹³ Deliorman, *a.g.e.*, s. 103

¹⁴ Halıcı, *a.g.t.*, s.95

¹⁵ Tarık Mümtaz ile alakalı yapılan çalışmaların neredeyse hepsinde doğum tarihleri birbirinden farklı gösterilmektedir. Bu bilgiyi bizzat şahsın kendisinden alması sebebiyle, “Osman Nebioğlu, “Göztepe, Tarık Mümtaz”, *Türkiye’de Kim Kimdir*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, (1961-1962) s. 314” kaynağını tercih ediyoruz.

¹⁶ Tarık Mümtaz Göztepe, *Mütareke Günleri*, (Hazırlayan: H. Afşın Günaydın), Cümle Yayınları, Ankara, 2017, s.7

1922'de vatani en erken terk eden Damat Ferit Paşa olmuştur. Ardından Sultan Vahdettin 17 Kasım 1922'de vatani terk etmiştir. Tarık Mümtaz da onların ardından bu tarihlerde Bulgaristan'a sığınmıştır. 1924'te sürgün edilecek kişilerin listesinin tamamlanıp kabul edilmesiyle, Tarık Mümtaz, Kuva-yı İnzibatiye Mitralyöz Kumandanı ve Damat Ferit Paşa'nın yaveri olması sebebiyle 150 kişilik listede 21. sırada yer almış ve 1927'de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığından çıkartılmıştır.¹⁷

Tarık Mümtaz'ın Bulgaristan'da ilk geldiği yerin Varna olduğunu hatıratından anlamaktayız. Burada kendisi gibi pek çok firari kişinin olduğundan bahsetmektedir. Varna'nın dünyanın en ucuz memleketi olduğu halde halkın çok şiddetli açlık ve sefalet çektiğini yazmaktadır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde önemli görevlerde bulunmuş ve buraya belli bir para ile gelmiş zatların, Bulgar memurlar tarafından tehdit ve şantajla haraca bağlandığı ve sömürüldüğünü de ifade etmektedir. Bulgaristan'daki Müslümanların da bu firarilerden pek hoşlanmadıklarını anlatmaktadır. Varna'da Marksist bir takım Türk gencinin bu mültecilere sıcak davrandığını, onlarla sabahlara kadar çene çaldıklarını ve bunların bazılarının *Ziya* isiminde bir gazetede yazı yazdıklarından bahsetmektedir. Bulgaristan Komünist Partisi'nin Sofya'da çıkan Türkçe siyasi gazetesi olan bu gazete, basın özgürlüğünün zirveye ulaştığı Stamboliyski hükümetine doludizgin saldırmaktadır ve gazetenin başında Bulgar hukukundan mezun Şumnulu Besim Hilmi adında bir Türk genci bulunmaktadır. Tarık Mümtaz hatıratında, Türk düşmanlığıyla bilinen ve Bulgarların milli şair saydıkları İvan Vazov'un 75. Doğum yıldönümünün kutlandığı bir günde, Varna Belediye bahçesinde bu şairin büstünün çiçeklerle kaplandığından, bir gün sonra tepeden tırnağa büst ve çiçeklerin pisetildiğinden de bahsetmektedir.¹⁸ Tarık Mümtaz'ın Bulgaristan'da ilk yazarlık yaptığı *Ziya* gazetesiyle nasıl tanıştığını bu vesile ile öğrenmekteyiz. Buradaki gençlerin kendisine sıcaklık göstermesi ve siyasi anlamda milliyetçi Bulgarlara karşı giriştikleri faaliyetler onun gençlere sempati göstermesine vesile olmuştur diyebiliriz. Bir taraftan

---

¹⁷ Halıcı, *a.g.t.*, s.16-92

¹⁸ Tarık Mümtaz Göztepe, *Gurbet Cehennemi Mütareke Sonrası Hatırat*, (Hazırlayan: Hasan Afşın Günaydın), Kopernik Yayınları, İstanbul, 2018, s.225-256

çok fakirlik çekmesi, diğer taraftan da mülteci vaziyetini unutturacak bir işle meşgul olma isteği onu yeni yayın hayatı içine çekmiştir.

Ziya gazetesinin faaliyetleri düşünüldüğünde, Bulgaristan Komünist Parti tarafından fonlanması ve Türkler arasında komünizm propagandası yürütmesi açısından yanlış düşüncelere sebebiyet verebilir. Ancak 1920'lerin komünizm fikirleri 1980'lerinkinden çok farklıdır. Çünkü o tarihlerde BKP'ne katılan Türklerin ulusçu duyguları, *Ziya* sütunlarında "Türklerin Balkanlarda kalması, yalnız komünizm vasıtasıyla mümkün olacaktır" gibi ifadelerle ortaya konmaktadır. Bu gazete Stamboliyski'nin 9 Haziran 1923'te darbeye indirilmesinden sonra 3 Ağustos 1923'te yayın hayatını sonlandırmıştır.¹⁹

Tarık Mümtaz, *Ziya* gazetesinde muharrirlik yaparken, İstanbul'daki "Tanin" ve "Tevhid-i Efkâr" gazetelerine de hüviyetini gizleyerek Ali Topçuyef imzasıyla yazılar gönderiyordu. "Bulgaristan Mektupları" başlığıyla yayınlanacak olan bu yazılar, Bulgaristan'daki siyasi vaziyet hakkında Türkiye'yi bilgilendiriyordu.²⁰ Bu süreçten bahsederken Tarık Mümtaz, Bulgaristan'daki seçim atmosferinin daha önce İstanbul'da bir mecmua çıkarmış olan muharrir zabitin (kendisinin) ihtiraslarını kamçılığını ifade ediyor. Kendisini Bulgaristan Türk köylerinde bir öğretmen olarak tanıtan ve yayınlanacağına dair inanç taşımamasına rağmen Türkiye'deki gazetelere mektup gönderen Tarık Mümtaz, sonunda iltifatlarla dolu bir cevap mektubu almıştır. Yazısının yayınlanacağını ve yazılarının devamını beklediklerini müjdeleyen bu mektuptan sonra Ali Topçuyef'in Bulgaristan'da da ünü artmaya başlamıştır. Sofya'da en heyecanlı ve tarihi hadiselerin yaşandığı günlerde seçim atmosferini doğrudan aktarmak üzere Sofya-Varna üzerinde pek çok sefer yapan Tarık Mümtaz, üçüncü mevki trenlerde iki simidi katık yaparak bu işi gerçekleştirmiştir. Bir gün İstanbul'dan gelen bir mektupta, seçimle alakalı yazdığı enfes yazıların İstanbul'a çok geç ulaştığından ve o haberler ellerine geçene kadar başka bir gazete tarafından bunun haber yapıldığından bahsedilerek, kendisinden yazılarını daha hızlı olması için telgrafla göndermesi rica edilmiştir. Lakin Sofya seyahatlerini bile dışından tırnağından artırdıklarıyla yapan

¹⁹ Mete Tunçay, *BKP'nin Türkçe Yayın Organı Ziya Gazetesi (1920-1923) ve Türkiye, Sosyal Tarih Yayınları*, İstanbul, 2009, s. 8-11

²⁰ Deliorman, *a.g.e.*, s.104

Mümtaz, ancak masraflarının karşılandığı takdirde bunu yapabileceği cevabını vermiştir. Bunun üzerine gazete idaresi cömert bir teklif sunmuş ve kendisine her gün elli gazete göndereceklerini, istedikleri hızda yazıya ulaşabilirlerse bu sayının yetmiş beşe çıkarılacağını söylemiştir. O sıralarda Bulgaristan'da İstanbul gazetelerinin üç levaya satıldığı düşünülürse bu ücretin Bulgar Orta Mektep Müdürünün aylığının iki katına denk geldiği anlaşılacaktır. Bu teklif üzerine büyük bir sevinçle bu işle ilgilenmesi için Varna'nın kırk yıllık müvezzii (dağıtıcısı) Derviş Baba'yı postaneye götürüp memura takdim etmiş, kendi namına gelen gazeteleri satması için bu kişiyi görevlendirmiştir. Ali Topçuyef hem bu olayın hem de onun ihtilale dair kaleme aldığı bir yazının Sofya mahreciyle (çıkış yeri) gazetede yayınlanması üzerine Varnalılar tarafından kimliğinin anlaşıldığını ifade etmektedir. Kimliğinin Türkiye'deki gazeteler tarafından öğrenilmesinden çok korkmuş, İtilafçı ve hain sayılan bir politika firarisinin yazılarına kucak açan bu gazetenin matbuat âleminde bilmeden skandala imza atıp hükümet tarafından tepki görmesinden endişe duymuştur.²¹

Tarık Mümtaz'ın hem Ali Topçuyef ismi hem de daha sonra Rumeli gazetesinde kullanacağı mahlaslar, Deliorman gazetesi tarafından ortaya çıkartılmıştır. Buna rağmen Eskicuma Türk Maarif Encümeni siyasi geçmişine bakmayarak kendisini Rüştüye Mekteplerine müdür tayin etmiştir.²² Böyle bir siyasi firarinin bu göreve getirilme hikâyesinin detaylarını yine onun hatıratından öğrenmekteyiz. Bulgaristan'ın en kalabalık Türk merkezlerinden Şumnu Sancağına bağlı bulunan Eskicuma kazasında son seçimlerde Evkaf Encümenliği reisliğine Mehmet Said, Maarif Encümeni reisliğine de Hüseyin Avni adındaki gençler seçilmişti. Bu gençler iş başına gelir gelmez olanca gayretleriyle eğitimi ele almışlardı. İlk olarak bu ıslahatı başarabilecek değerli bir mektep müdürüne ihtiyaç duymuşlar, ilk olarak Bulgaristan Yüksek Öğretmen Mektebi'nden mezun bulunan ve o seneki seçimlerde de mebus seçilemeyen eski Varna Mebusu Hüsnü Fuad'a teklif götürmüşlerdir. Henüz yeni evlenmiş olduğu gerekçesiyle bu teklifi kabul etmeyen Hüsnü Fuad, Türkiye'deki gazetelere yazdığı yazılarla Bulgaristan'da da ün sahibi olan Ali Topçuyef'i tavsiye etmiştir. Bunun

---

²¹ Göztepe, *a.g.e.*, s.287-295

²² Karagöz, *a.g.e.*, s.41

üzerine bu kişiler Ali Topçuyef'i yani Tarık Mümtaz'ı, Varna'da kendisi gibi pek çok siyasi firarinin vakit geçirdiği Elhamra Kahvehanesi'nde bulmuşlar ve teklif sunmuşlardır. Bunun üzerine: *“Eskicuma mektep müdürlüğünü değil, hatta iki haneli bir Türk köyü hocalığını bile tasavvuru imkânsız bir sevinç ve iftiharla kabule hazırım. Yalnız şurasını bilmenizi isterim ki benim ismim Ali Topçuyef değildir. Ben, İstanbul'da bir müddet Harbiye nazırlarına ve sonra da sadrazama yaverlik etmiş bir zabitim. Memleketi bırakıp kaçan politika mültecilerinden biri olarak bulunuyorum”* yanıtını vermiştir. Teklifi götüren gençler, kendilerine politikanın lazım olmadığını, önemli olan şeyin çocukların eğitimi olduğunu söyleyerek tekliflerinde ısrar etmişlerdir. Görevi kabul eden Tarık Mümtaz Eskicuma'ya yerleşmiştir. Burada vazifeye başlamadan evvel kendisinin geçmişi yüzünden eleştirilere maruz kaldığını, özellikle Razgrad'da yayınlanan Deliorman gazetesinin aleyhinde yazılar yazdığını anlatmaktadır.²³ Tarık Mümtaz, Eskicuma Rüştüye Mektepleri Müdürlüğüne atandığı 1924 yılında Rumeli gazetesini de yayınlamaya başlamıştır. Ayrıca yine Eskicuma'da yayınlanmakta olan *Terbiye Ocağı* mecmuasında yazı işleri müdürlüğü yapmaktaydı.²⁴

Rumeli gazetesinde yaptığı yayınlarda, ciddi bir basın muhalefetiyle karşı karşıya kalmış ve sonunda gazetesi kapatılarak Bulgaristan'dan da sınır dışı edilmiştir.²⁵ Bunun üzerine önce Romanya'ya oradan da Berlin'e giden Mümtaz, Berlin'de gazetecilik faaliyetlerine devam etmek istemiş ve oradaki Müslüman cemiyetlerle iletişime geçerek İslami bir gazete çıkarmayı teklif etmiştir. Ancak siyasi geçmişi orada da ortaya çıkınca bu teklifi kabul görmemiştir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, onun Almanya'dan sınır dışı edilmesi için girişimlere başlamışken, o henüz bir karar çıkmadan San Remo'ya, Sultan Vahdettin'in yanına gitmiş, 1926'da ölümüne kadar onun yanında kalmıştır.²⁶ Sultan Vahdettin'in naaşı ile birlikte Şam'a gelen Mümtaz, burada bulunduğu dönemde gazetecilik faaliyetlerine devam etmiştir. Çerkezce, Arapça, Türkçe ve Fransızca olarak dört dilde Türkiye

²³ Göztepe, *a.g.e.*, s.299-319

²⁴ İsmail Hakkı Tefvik Okday, *Bulgaristan'da Türk Basını*, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., İstanbul, (yıl bilgisi verilmemiş), s.142

²⁵ Deliorman, *a.g.e.*, s.104

²⁶ Halıcı, *a.g.t.*, s.93

aleyhinde propaganda yaptığı *Març* gazetesini çıkarmıştır.²⁷ Aleyhte propagandanın tespit edilmesi üzerine de gazetenin Türkiye'ye girişi yasaklanmıştır.²⁸ Ayrıca Türkçe olarak *Hamra* isimli bir gazete ve *Musavver Sahra* isiminde bir edebi dergi çıkarmıştır. O sırada Şam'da bulunan yüzelliliklerden Rıza Tevfik, Ali İlmî gibi Cumhuriyet karşıtı şahısların yazıları bu dergide yayınlanmıştır.²⁹ Tarık Mümtaz'ın Bulgaristan'dan itibaren sürgün ve gazetecilik hayatını değerlendirdiğimizde aslında onun Türkiye Cumhuriyeti'ne muhalif yayınlarına 1926'da Şam'a geldiği tarihte başladığını söyleyebiliriz.

1931 yılında, Antakya'da Türkçülük propagandası yapan *Yeni Gün* gazetesine muhalefet etmesi için görevlendirilen Tarık Mümtaz, aslen Antakyalı olan ve Suriye Meclis'inde üyelik yapan Adalı Mehmed'in desteğiyle Antakya'ya getirilmiş, Basil Huri tarafından da *Antakya* gazetesinin başına geçirilmiştir. Bu gazetede Arapça ve Türkçe yayınlar yaparak bölgedeki ulusal akımlara muhalefette bulunmuş, bir ara Çerkez Ethem ve kardeşi Reşit ile irtibata geçerek birtakım beyannamelerin Türkiye'de dağıtımına aracılık etmiştir. Ancak bu faaliyetinin başına iş açacağını anlayınca Şam'a geri dönmüştür.

Tarık Mümtaz'ın bu muhalif yayıncılığı, 1933'te Cumhuriyet'in onuncu yılı dolayısıyla genel bir af çıkarılacağına ilanı üzerine seyrini değiştirecektir. Bu dönemde Antakya'da bulunan Mümtaz, bağımsız bir gazete çıkarmak için İstanbul'daki evini kardeşi aracılığıyla satarak elde ettiği 350 liralık sermaye ile *Karagöz* gazetesini yayınlamıştır. Hatay'ın anavatana katılmasını, Antakya'daki Türklerin hukukunu ve Türk inkılâbını savunan yazılar kaleme almıştır.³⁰ Tarık Mümtaz kısa bir süre önce Şam'daki Cumhuriyet karşıtı yüzelliliklerin yazılarını yayınlarken bu gazetede onlara doğrudan muhalefet etmeye başlamıştır. Gerek Arap milliyetçiliğine karşı yayınları gerekse de Türk milliyetçiliği propagandası yapması sebebiyle gazetenin yayın hayatı pek çok kez kesintiye uğramış, kendisi defalarca mahkemelik olmuş, en sonunda gazetesini kapatılmıştır. 1935'te *Hacivat-Karagöz* adıyla *Karagöz*'ü

---

²⁷ Payaslı ve Özkaya Duman, *a.g.m.*, s. 970

²⁸ *BCA*, 30-18-1-2/12.42.9

²⁹ Büke Okyar, *a.g.m.*, s.77

³⁰ Halıcı, *a.g.t.*, s.94-95

yeniden canlandırmaya çalışsa da yeni gazetenin ömrü uzun soluklu olmamıştır.³¹

Antakya’da böylesine siyasi ve maddi güçlüklerle karşı karşıya kalan Tarık Mümtaz, oradaki Türk gençlerinin yardımlarıyla yaşamını zorlukla sürdürüyordu. En nihayetinde 26 Haziran 1938’de TBMM tarafından çıkartılan yüzelliliklerin affı kanunu, 16 Temmuz 1938’de Resmî Gazete’de yayınlanınca Türkiye’ye geri dönmüştür.³²

Tarik Mümtaz, Bulgaristan’da şiddetli kalem atışmaları yaptığı *Deliorman* gazetesinin sahibi Mahmut Necmettin Deliorman ile Türkiye’de tanışıp arkadaş olmuştur. Hatta Mahmut Necmettin 1942’de kaleme aldığı bir eserin başına, “Şerefli Düşmanımın Kitabına” başlıklı övücü bir giriş yazmıştır.³³ Rumeli gazetesinin içeriği ve yayın bilgileri cereyan eden olayların seyrini açıkça gösterir niteliktedir.

Rumeli Gazetesinin Yayın Bilgileri

Rumeli gazetesinin yayın hayatına başlamasından önce Bulgaristan’da siyasi lider Çiftçi Partisi Başkanı Alexandre Stamboliyski’deydi.³⁴ Stamboliyski iktidarı Türkiye’deki Millî Mücadele hareketine destek vermekle beraber, politik anlamda uzlaşmacıydı. Fakat kısa süre sonra Bulgaristan’da muhalefetin sesi yükselmeye başladı, Narodni Sgovor adında gizli bir örgüt Aleksander Tsankov liderliğinde toplandı. Buna bir de Ulusal Liberal Parti dahil oldu ve Narodniyak Partisi ile Ulusal Liberal Parti birleşerek Ulusal Partiyi oluşturdular. Muhalefet ittifakına Radikal Partinin de katılmasıyla ve Kral’ın da desteğiyle 9 Haziran 1923’te hükümete karşı bir darbe gerçekleştirildi. Stamboliyski ve çalışma arkadaşları öldürüldüler. Aleksander Tsankov liderliğinde yeni bir hükümet kuruldu.³⁵ Tsankov, Türkiye’ye karşı eski hükümetin dış politikasını sürdürmeye çalıştı lakin zaman zaman Bulgaristan’daki Türk azınlığa da sert politikalar uyguladı. Bu sebeple Türkiye hükümeti, Bulgaristan’a çekimser davranmaya başladı. Yaptıkları hatayı telafi etmek için Bulgar hükümeti 1924’te

³¹ Büke Okyar, *a.g.m.*, s.77-78

³² Payaslı ve Özkaya Duman, *a.g.m.*, s. 971

³³ Deliorman, *a.g.e.*, s.27

³⁴ Nazif Kuyucuklu, “Bulgaristan”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 6, s. 399

³⁵ Hüseyin Avni Bıçaklı, *Türkiye-Bulgaristan İlişkileri (1878-2008)*, İmge Kitabevi, Ankara, 2016, s.123-125

Simon Radev'i Ankara'ya gönderip ilişkileri eski seviyesine döndürmeye çalışmışsa da bu ilişki Stamboliyski dönemindeki seviyeye ulaşamayacaktı.³⁶

Rumeli gazetesi bu siyasi atmosfer içinde, 15 Ağustos 1924'te yayın hayatına başladı ve 29 Mart 1925 tarihine kadar yedi ay boyunca 21 sayı yayınlandı. Bu gazetenin koleksiyonu Bulgaristan'daki Sofya Milli Kütüphanesi'nde mevcuttur. Ancak gazetenin 14. ve 21. sayılarının son iki sayfası eksiktir. Kalem atışmaları için yer yer değineceğimiz Deliorman gazetesinin de Rumeli'nin yayın dönemine denk gelen 1924-1925 yıllarındaki 109-149. sayıları da yine Sofya Milli Kütüphanesinde mevcuttur.

Gazetenin adı olan 'Rumeli' başlığı siyah kalın bir dikdörtgen içerisinde bir tasvirin tam ortasında bulunmaktadır. Bu tasvirde 'Rumeli' başlığının üstünde sıra dağlar üzerinde bir güneş, başlığın sağında dört kadın, başlığın sol tarafında da dört erkek tasviri bulunmaktadır. Bu kadın ve erkek tasvirlerindeki farklılık giyim ve kuşamlarıdır. Türk toplumunun gelenekten moderniteye benimsediği farklı kıyafetler içinde tasvir edilmişlerdir.

Bu başlık ve tasvirin altında en sağda gazetenin abonelik bilgileri ve adresi bulunmaktadır: "*Abone Bedeli Bir Senelik: 150 lefdir. Altı Aylık: 80*", "*Adresi: Eskicuma'da Rumeli Gazetesi*". Başlığın altındaki orta bölmede: "*Şimdilik On Günde Bir Çıkan Türk Gazetesidir*", "*Sayısı 2 Lefdir.*". Bu orta bölmedeki yazının sağında "*Sene:1*" solunda "*Sayı:1*" ifadeleri yer almaktadır. Başlığın sol tarafında ise Bulgarca olarak "*Vesnik(Gazete):Rumeli, Grad (Kasaba): Eskicuma*" onun altında "*15 Ağustos 1924*" yani gazetenin tarihi belirtilmektedir. Gazetenin ikinci sayısından itibaren sol taraftaki Bulgarca başlığın altına yine Bulgarca olarak "*Broy (Sayı)*" üçüncü sayıdan itibaren son sayısına kadar da "*Edin Broy 2 Leva (Bir Sayı 2 leva)*" ifadeleri yer almaktadır. Ayrıca birinci ve ikinci sayıda orta bölmenin içinde sağ ve sol tarafında bulunan sayı ve sene bilgisi, üçüncü sayıdan son sayıya kadar başlık ve tasvirin bulunduğu dikdörtgenin sağ ve sol tarafında bulunmaktadır. Başlığın en solundaki gazetenin tarih bilgisi de üçüncü sayıdan itibaren başlık ve tasvirin bulunduğu bölümün üstünde orta kısımda gösterilmiştir. Bu

³⁶ Bıçaklı, a.g.e., s.125

bölümlerin altında da bir slogan cümlesi bulunmaktadır. Bu slogan sayıdan sayıya farklılık göstermiştir. Burada dikkat çeken unsur gazetenin sahibi hakkında bilgi olmamasıdır. Gazetenin matbaa bilgisi de birinci sayının üçüncü sayfasında Bulgarca “*Pechatnitsa M. Mengişevi-E. Dzjuma (Mengişef Matbaası-Eskicuma)*” olarak yer almaktadır. İkinci ve üçüncü sayı da bu matbaada basılmış, dördüncü sayıdan itibaren son sayıya kadar gazete “*Eskicuma Rumeli Matbaası*”nda basılmıştır.

Rumeli gazetesinin her bir sayısı dört sayfa olarak yayınlanmış olup yalnızca 19. sayısı 6 sayfadır. Her bir sayfa beş sütuna ayrılmış yazılardan oluşmaktadır. Gazete kirli beyaz bir kâğıda basılmıştır. Yazılar siyah puntolarla neşredilmiş, başka bir renk kullanılmamıştır. Yazılar matbaa yazısı olup kimi başlık ve notlar el yazısı olarak aktarılmıştır. Gazetenin bazı sayılarında fotoğraflara yer verilmiştir. Herhangi bir sayısında sansüre rastlanmamıştır.

Tarık Mümtaz, gazetesinin ilk sayısında Rumeli’yi yayınlamaktaki maksadını sert bir dille ortaya koymuştur. “*Gazetemizin Tutacağı Yol*” başlıklı yazısında, bir milletin dilinin gazete olduğunu, gazetesini olmayan bir milletin dilsiz, aciz ve zavallı bir sürüden farkı olmadığını, bilhassa Türk tarihinin en azametli vakalarına şahit olan Rumeli halkı hakkında kocaman bir millet edebiyatı çıkarıp, kocaman destanlar yazmak lazım gelirken, hiçbir Türkçe gazetenin böyle bir vazifeye girişmediğini, Rumeli halkının en derin yaralarına ses olmaya da yanaşmadığını ifade etmektedir. Sekiz yüz bin imanlı, çalışkan ve asil Bulgaristan Türk’ünün hâlâ tek bir gazetesini bile bulunmadığını, meydanda sözde var olan gazetelerin kendilerinden beklenen vazifeyi yapabilecek durumda olmadığını dile getirirken, belli başlı yayınlanma günlerinin bile olmadığını, arada bir yayınlanıp tekrar derin uykuya yattıklarını, böyle gazetelerin ilerlemiş milletler arasında katiyen yeri olmadığını belirtmektedir. Gazetecilikte en büyük dertlerden birinin parasızlık denilen umumi hastalık olduğunu, parasızlık yüzünden gazetelerini düzenli bir şekilde yayınlamayan meslektaşlarını itham etmediğini vurgulayarak, bu konuda diğer bir meselenin de teşkilatlanma becerisinin yoksunluğu olduğunu söylemektedir.

Tarık Mümtaz yazısının devamında buna çözüm olarak, küçük sermayeleri boş yere zıyan etmektense halk kooperatifleri meydana

getirip, buraları ilim, irfan ve sanat ile millete rehberlik edecek ve kurtuluşa erdirecek münevver gençler yetiştirmek yolunu göstermiştir. Geçmişte acı ve utançla dolu gazetecilik örnekleri olduğunu ifade ederek bundan sonra hiçbir gazetede mahalle kavgası, tulumbacı küfrü ve casus iftiralara görmek istemediklerini, en büyük Fransız şairlerini bile sarhoş edecek kadar zengin bir edebiyat ve tarihten taşacak kadar büyük destanlara yer vereceklerini söyleyerek, Rumeli gazetesinin bu derin ihtiyaçlardan dolayı doğduğunu belirtmiştir.

Rumeli gazetesinin hiçbir kimseye ve partiye hizmet etmeyeceğini, yalnızca milletin öz malı olacağını söyleyerek şu sloganı atmıştır:

*“Hak yoludur, millet yoludur tuttuğumuz yol,
Ey Hak başa, ey sevgili millet yaşa, var ol.”³⁷*

Ayrıca gazetenin amacı ve politikası hakkında, “Yazı İşleri Müdürlüğü” imzasıyla iki paragraflık Bulgarca bir metin de kaleme alınmıştır.³⁸ Son olarak Bulgaristan Müslümanlarına, “Kardeşler!” diye seslenerek, amaç ve gayelerinin yalnızca Rumeli Türkü’ne sadakatle hizmet etmek olduğunu, bu yolda karşılaşacakları zorlukları tanıdıklarını, parti ve şahısların vasıtası olmayacaklarını, dolayısıyla maddi anlamda destek beklediklerini ve her Türk’ün her hafta bir tek Rumeli gazetesi alması konusunda özverili olmasını rica etmiştir. Eğer olur da bir gün iki-üç bin nüsha satmayı başaran bir gazete olurlarsa, Rumeli’nin tüm dünyadan havadisler barındıran günlük bir gazete olma gayesinde olduklarını ifade etmişlerdir.³⁹

Rumeli gazetesi, yukarıda değindiğimiz üzere gazetenin giriş kısmında pek çok bilgi sunmasına rağmen, diğer gazetelerin aksine gazetenin sahibi hakkında bilgi sunmamaktadır. Bunun sebebi Tarık Mümtaz’ın kimliğini saklama gayesidir.

On günde bir yayınlanmayı planlayan Rumeli gazetesi kimi zaman on ila on beş gün aralığında yayınına devam etmiş olsa da her bir sayının en az dört sayfa olduğu, her bir sayfanın da beş sütuna ayrılan bölümlerden oluşturulduğu düşünülürse Rumeli’nin yoğun bir programı olduğunu açıkça ifade edebiliriz. Bu yoğun programın ilerlemesini

³⁷ Başyazıcı, “Gazetemizin Tutacağı Yol”, *Rumeli*, 15 Ağustos 1924, sayı:1

³⁸ Ot Redaksiyata, “Programa Na Vestnika”, *Rumeli*, 15 Ağustos 1924, sayı:1

³⁹ “Bulgaristan Müslümanlarına”, *Rumeli*, 15 Ağustos 1924, sayı:1

sağlayan unsurlardan birincisi; Tarık Mümtaz'ın çok ciddi bir sayıda yazı üretmesidir. Çünkü Başyazıcı, Muhacir Baba, Aşık Garip gibi mahlaslar kullanarak⁴⁰ her bir mahlasla farklı içerikte yazılar üretmiş ve her sayısında bunları neşretmiştir. Bu mahlaslarla ürettiği yazılar, günlük havadisleri aktaran yazılar değil, aksine milli dertlerin üzerine yorum ve çözüm getirmeye çalışan uzun yazılardır. Gazetenin yoğunluğuna destek sağlayan diğer bir unsur da böylesi bir yerel gazete için yeterli yazar kadrosuna sahip olmasıdır. Gazete farklı kasabalardan, muallimlerden, spor cemiyetleri azaları ve liderlerinden yazılar ve mektuplar yayınlamıştır. Eğitim ve spor konularına özen gösteren Tarık Mümtaz, pek çok muallim, spor kulübü azası ve yöneticisinin yazılarını gazeteye taşımıştır. Dolayısıyla muhtelif konularda gazetede birçok imza mevcuttur. Ayrıca kimi yazılar da isim verilmeden müstearlar kullanıldığı gibi kimi yazılarda da imza olarak ismin sadece baş harfleri mevcuttur. Tarık Mümtaz, kullandığı farklı müstearlar ile tüm sayılarda yazı yayınlamıştır.

Başyazıcı müstearıyla siyasi yazılar kaleme alan Mümtaz, Muhacir Baba müstearıyla sosyo-kültürel, Aşık Garip müstearıyla da edebi yazılar kalem almıştır.

Rumeli gazetesi, muhteva bakımından dönemin diğer gazeteleri gibi, bir haber ve yorum gazetesidir. Yayımlandığı Eskicuma'da yerel bir temsili amaçlayan bu gazetede, Bulgaristan'ın gündelik siyasi haberlerine çok az rastlanmaktadır. İç haberlerin dış haberlere göre daha ağırlıkta olduğunu söyleyebiliriz. Bu iç haberlerde çoğunlukla Bulgaristan'daki Müslüman Türklerin meselelerine değinilmiştir. Sütunlara taşınan dış haberler de çoğunlukla Türkiye'deki gelişmelere dair bilgiler sunmaktadır. Bunların dışında, günün meselelerine dair muhtelif yazılar içeren gazete, geniş bir alanı spor haberlerine ayırmıştır. Ayrıca ilmi ve edebi köşelerle tefrika halinde yayınlanan pek çok yazı mevcuttur.

Rumeli Gazetesinde Yayınlanmış Yazılar

Rumeli gazetesi, sütunlarının bir bölümünü Deliorman gazetesi ile tartışmalarına ayırmıştır. Bu tartışmaları Deliorman nüshalarını da

⁴⁰ M. Türker Acaroğlu, *Bulgaristan'da Türk Gazeteciliği (1865-1985)*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1990, s.40

tarayarak vermek başka bir yazının konusu olacak kadar genişdir. Özet olarak verecek olursak, Deliorman, Rumeli gazetesini ve sahibi Tarık Mümtaz'ı inkılâp karşıtlığı ve Türkiye düşmanlığı ile itham etmiş, Türkiye'deki faaliyetlerini anlatmış, tüm vatanın seferber olduğu zorlu günlerde Mümtaz'ın yaverlik makamlarında işgalcilerle hoş vakit geçirdiğinden, bununla da yetinmeyip Millî Mücadelenin karşısında kurşun sıkan bir vatan haini olduğundan çok sert bir üslupla bahsetmiştir. Tarık Mümtaz ve yazı ekibi ise, bu iddialara verdikleri cevaplarda, Deliorman'ın Bulgaristan Türklerine zarar verdiğini ve kendileri hakkında iftiralarda bulunduğunu yazmışlardır.⁴¹ Deliorman gazetesindeki yazıların başlıkları konu hakkında yeterli bilgiyi vermektedir:

“Yanlış Yazılar”, *Rumeli*, 26 Ağustos 1924, sayı:2.

Hüseyin Avni, “Tarık Mümtaz Sürülüyor”, *Rumeli*, 5 Eylül 1924, sayı:3.

Ebu Şinasi Hasan Sabri, “Yüzelliliklerden Tarık Mümtaz”, *Deliorman*, 25 Kânunuevvel 1924, sayı: 117.

Hasip Saffeti, “Bulgaristan Müslümanlarına Açık Mektup”, *Deliorman*, 31 Teşrinievvel 1924, sayı:110.

A.Nazım, “Yok Vesselam”, *Deliorman*, 6 Teşrinisani 1924, sayı:111

Tüfekçioğlu, “Ölseydin Tarık”, *Deliorman*, 13 Teşrinisani 1924, sayı:112.

Ahmet İsmail, “Razgrad Gençleri Neler Söylüyor?”, *Deliorman*, 31 Teşrinievvel, 1924, sayı:110.

Hüsnü Necip, “Milletin Pak Huzurunda Mefkûre Davası”, *Deliorman*, 21 Kânunuevvel 1924, sayı:116.

Ali Rıza, “Rumeli'nin Düşmanı Nasıl Adamlardır?”, *Rumeli*, 14 Kânunusani 1925, sayı:15.

İsmail Hakkı, “Ruşçuk'ta Hüsnü Necip'e”, *Rumeli*, 14 Kânunusani 1925, sayı:15.

Mehmet Hacı Ahmet, “Rumeli'ye Kardeş Sesler”, *Rumeli*, 14 Kânunusani 1925, sayı:15.

⁴¹ Tartışmalar için bakınız: Rumeli gazetesi nüshaları ve Deliorman gazetesinin 26 Ağustos 1924-5 Şubat 1925 tarihleri arasındaki nüshaları. Her iki gazetenin bu tarihler arasındaki hemen hemen her sayısında bu tartışmalar yer almıştır.

Salih Ali, M. Fikri, Y. İsmail “Milletin Pak Huzurunda Mefkûre Davası”, *Deliorman*, 10 Şubat 1925, sayı:123.

“Zavallı Eskicuma”, *Deliorman*, 12 Kânunusani 1925, sayı:119.

“2500 Lef Meselesi”, *Deliorman*, 10 Şubat 1925, sayı:123.

“Dikkat ve Rica”, *Deliorman*, 3 Mart 1925, sayı:126.

Ebu Şinas Hasan Sabri, “Kardeş Davetine İcabet”, *Deliorman*, 9 Mart 1925, sayı:127.

Fehmi Efendi, “Vidin Tenvir-i Efkâr Kulübüne”, *Rumeli*, 4 Mart 1925, sayı:19.

İsmail Hakkı, “Vidin Tenvir-i Efkâr Kulübü Riyasetine”, *Rumeli*, 4 Mart 1925, sayı:19.

Ali Rıza, “Ebu Şinasi Hasan Sabri Hocama”, *Rumeli*, 17 Mart 1925, sayı:20.

“Tarık Mümtaz Sürüldü”, *Deliorman*, 6 Nisan 1925, sayı:131.

Muhabiriniz, “Tarık Mümtaz Nasıl Sürüldü”, *Deliorman*, 12 Nisan 1925, sayı:132.

Bu tartışmalar dışında Rumeli gazetesinde yayınlanan yazılar Bulgaristan Türklerinin hali ve geleceği ile ilgili önemli değerlendirme ve haber yazılarıdır.

Bulgaristan Türklerinin Sosyo-Kültürel Meselelerine Dair Yazılar

Rumeli gazetesi, yalnızca yayınlandığı Eskicuma’da değil, Bulgaristan’ın pek çok bölgesindeki Müslümanların içinde bulunduğu durum hakkında da haber ve yorumu sütunlarına taşımıştır. Özellikle Bulgaristan’ın en ücra köyleri hakkında verilen bilgiler sosyo-kültürel vaziyeti anlamak açısından önem arz etmektedir. Bu haberlerin güvenilir olduğunu da söyleyebiliriz zira Tarık Mümtaz, gazetesine reklam yapıp abone toplamak için köy köy dolaşmak zorunda kalmıştır. Ayrıca gittiği her köyün adını, orada karşılaştığı muhtar, muallim ve köy ağaları gibi şahısları isimleriyle beraber yazılarına taşıyarak kimi zaman övgü kimi zaman yergilerde bulunmuş, ahalinin sesi olmaya çalışmıştır. Tarık Mümtaz, gittiği bu köylerdeki vaziyeti “*Muhacir Baba*” müstearıyla aktarmıştır. Gazetede bu müstearla yazılan tüm yazılar “*Amcamın Köşesi*” olarak sütunlarda yer bulmuştur. Ayrıca gazetede yazıların anlaşılır olmasına çok ehemmiyet gösterilmiş ve çok sade Türkçeyle kaleme alınmışlardır. 6. sayıda “*Mektup Kutusu*” bölümünde Doktor Şefik Bey tarafından gönderilen bir yazıyı yayınlamayacaklarını

söyleyerek, “köylülerin anlayacağı bir lisanla kaleme alınız” diye ricada bulunulmuştur.⁴² Yine aynı sayıda: “Rumeli tam kendi köylüsünün lisanıyla konuşmaya karar vermiştir. Gazetemize yazı yazanlara çok rica ederiz ki yazıları arasında köylümüzün anlamayacağı bir tek kelime sokmasınlar!” uyarısında bulunmuştur.⁴³

Muhacir Baba, gittiği köylerdeki en temel problemin mektepler olduğunu ifade etmektedir. Kimi köyde hiç mektep olmadığı gibi mektebi olan köylerde de mektep binalarının otlar içerisinde kaybolmasına sitem etmektedir. Bazı köylerde camilerde tezek olduğunu, bunların hakaret amacıyla atılmış olduğunu lakin bir köylünün de bunu temizlemeye tenezzül etmediğinden bahsetmektedir.⁴⁴ Köylülere laf anlatmaya çalışırken bu durumu şöyle tanımlamıştır: “İnsanlığımı ve benliğimi kaybediyorum...”⁴⁵

ü“Ağır vergiler altında ezilen köylülerin değil mekteplere para harcamak karınlarını doyuracak halleri yoktur.” diyerek Bulgar memurlarını eleştirmiştir.⁴⁶ Cehaletten dolayı köye her gelen tarafından mallarının ve canlarının alındığını anlatmaktadır. Kendini doktor olarak tanıtan ve Türkiye’den geldiğini söyleyen bir adamın yaptığı sözde doğal ilaçlara para döken köylülerin, ilaçları içirdikleri genç yaşlı tüm hastalarını toprağa verdiklerini büyük bir üzüntüyle ifade etmektedir.⁴⁷ Köpek Köyü diye gittiği bir yerde kuşkuyla karşılandığından bahseden Mümtaz, vaktiyle Tunca gazetesi sahibi Ahmet Fazıl Efendi’nin birçok köylüyü abone yazıp parasını aldıktan sonra tek bir gazete bile bırakmadığını köylülerden öğrendiğini aktararak, köylüleri bu tür kötü niyetli kişilere karşı uyarmıştır.⁴⁸

Dönemin sosyo-kültürel faaliyetleri göz önüne alındığında bunda gazetelerin rolünün oldukça fazla olduğunu söyleyebiliriz. Rumeli’de cemiyetlerin bilet satarak etkinlikler düzenlediğine, lotaryalar

⁴² “Eski Razgrad Doktor Şefik Bey’e”, *Rumeli*, 7 Teşrinievvel 1924, sayı:6

⁴³ “Yazıcılarımız”, *Rumeli*, 7 Teşrinievvel 1924, sayı:6

⁴⁴ Muhacir Baba, “Amcamın Köşesi”, *Rumeli*, 26 Ağustos; 5 Eylül; 16 Eylül; 26 Eylül 1924, sayı:2,3,4,5.

⁴⁵ Muhacir Baba, “Köyden Köye”, *Rumeli*, 7 Teşrinievvel 1924, sayı:6

⁴⁶ Muhacir Baba, “Harman Böcekleri”, *Rumeli*, 19 Teşrinievvel 1924, sayı:7

⁴⁷ Muhacir Baba, “Katil Hekimler”, *Rumeli*, 30 Teşrinievvel 1924, sayı:8

⁴⁸ Muhacir Baba, “Köpek Köy”, *Rumeli*, 13 Kânunuevvel 1924, sayı:12

(çekilişler) düzenleyerek yine elde edilen maddi kaynakları mektep, cami ve spor etkinlikleri gibi faaliyetler yararına kullandıklarına rastlamaktayız. Rumeli'nin 19. sayısında tam olarak böyle bir etkinlikten bahsetmektedir. Bu habere göre, Razgrad Fukara Mektep Çocuklarına Yardımcı Cemiyeti tarafından düzenlenen bir etkinliğe giden Muhacir Baba, ilk olarak etkinliğin düzenlendiği binaya girdiğinde bir gazetenin Ramazan şekeri gibi dağıtıldığından bahseder. Sahibi ne kadar cömertmiş diye övgü yapacakken meğerse bu gazetenin kendilerine iftira atan Deliorman olduğunu görünce duyduğu üzüntüyü aktarır. Bu etkinlik biletlerinin üzerinde açıkça *“Eskicuma Muallimin-i İslamiye havzasıyla Terbiye Ocağı menfaatine”* yazmasına rağmen Deliorman'ın şu iftirayı attığını söyler: *“Rumeli gazetesine para toplamak için tiyatro verecekler. Boykot yapınız ve bu hainlere bir santim (kuruş) vermeyiniz.”* Daha sonra buna gerekli açıklamayı Razgrad gençlerinin yapması üzerine bu durumu sineye çektiklerini aktarır. Bu etkinliklere dair bilgilerle devam eden yazıda, kürsüde Arif Necip adında genç bir hatibin harika bir konuşma yaptığından bahsedilerek, Hüseyin Avni ve Tarık Mümtaz'ın da sırayla kürsüye gelerek *“inkılâp yollarını işaret eden”* nutuklar attığı ifade edilmektedir.⁴⁹

Tarik Mümtaz'ın övgüyle bahsettiği Arif Necip, 16 Mart 1925 tarihli Deliorman gazetesinde *“Mecburi Bir İzah”* başlıklı bir yazı kaleme almıştır. İnkılâp kavramı üzerine detaylıca açıklama yapan bu yazının, Tarık Mümtaz'ın o etkinlikte attığı nutuk üzerine kaleme alındığını anlamaktayız. *“Bizde, artık her dakika ağızdan dökülen şu kelimenin ifade ettiği mana-yı hakikiyi anlamak ve anlatmak zamanı gelmedi mi?”, “... daha bir çoklarımızın fikirleri hurafe çengellerinde asılı dururken bu kadar cehalet ve taassup içinde yüzen adamların inkılâptan bahsetmesine akıl ermiyor.”*⁵⁰

Rumeli'nin son sayısı olan 21. sayıda *“Manası Anlaşılmayan Bir Lügat”* başlığıyla çıkan yazı dikkate değerdir. Bu yazıda yine inkılâp

⁴⁹ Muhacir Baba, “Eskicuma Gençliği Razgrad'da”, *Rumeli*, 4 Mart 1925, sayı:19.

⁵⁰ Bu yazının altında Mahmut Necmettin'in bir notu mevcuttur. Buna göre inkılâp kavramını anlamaktan ve anlatmaktan aciz ‘Rumelicilere’ yaptığı bu açıklama için Arif Necip kardeşimize teşekkür ederiz demiştir. (Arif Necip, “Mecburi Bir İzah”, *Deliorman*, 16 Mart 1925, sayı:128).

kelimesi üzerine detaylıca bir tahlil yapan Mümtaz: “Çar orduları dünyanın en kalabalık ve en kuvvetli ordusudur fakat Rus inkılâbı ondan daha kuvvetli çıktı. Üç yüz elli milyon Müslümanın kollarında yedi devlete meydan okuyan Müslüman halifesi, Türk inkılâbı önünde kedi yavrusu kadar bile çirpınamadı” diye yazısına devam ederek, inkılâp ile irtica arasında üçüncü bir sınıfın var olduğunu ve bu sınıfa mensup kişilerin inkılâbı çok istemesine rağmen ondan adeta kıyametmişçesine korktuklarını da söyler. Etkinlikte tanıştığı Arif Necip ile Deliorman’daki yazıyı kaleme alan Arif Necip’in aynı kişi olduğuna inanmadığını, Arif Necip’in de bu bahsettiği “üçüncü sınıfa mensup bir şahsiyet olduğunu” kendi yazdığı yazısıyla kanıtladığını söylemektedir.⁵¹

Bu tarihten sonra Tarık Mümtaz’ın sürüldüğü haberi çıkmış olmasına rağmen Deliorman’da Arif Necip, Rumeli’nin son yazısını cevapsız bırakmamıştır. Yazıda Rumeli’nin bizzat kendisinin “zavallı zihniyetini ortaya koyduğunu” anlatarak, nasıl olur da halkın ihtiyaçlarından doğmayan ve birkaç kişinin tahakkümü altında yapılan Rus zorbalığını inkılâp olarak gördüğüne sitem eder. İnkılâp üzerinde detaylıca tanımlamaya giren Arif Necip, Bulgaristan’daki doğacak inkılâbın evvela gençlerin yetiştirilmesiyle olabileceğini söyleyerek, tüm gayretlerini bu uğurda ortaya koyacaklarını anlatır.⁵² rez

Mektep sorununun çözümüne dair Rumeli gazetesi çok mücadele etmiştir. Bir sayısında Eskicuma’da bir okulun temel atma merasimini anlatarak yazısına başlayan Mümtaz, para yardımı beklediklerini ilan etmiştir. Yunanlıların imkânsızlık içinde para toplayarak Avarof adında bir gemi aldığını ve bu gemiden çok istifade ettiklerini söyleyerek “Bulgaristan Müslümanları içinden bir Avarof çıkmaz mı?” diyerek milli duygulara seslenmiştir.⁵³ Kazi köyünden gelen bir habere göre, orada gençlerin bir kütüphane binası inşa ettiklerini, gençleri kahvehanelerden ve meyhanelerden uzak tutacak bu faaliyet için büyük mutluluk duyduğunu anlatarak zengin köylülere çağrılarda bulunmuştur.⁵⁴ Bir başka takdiri de Sıratça köyü hakkındadır. Sofya’da

⁵¹Başyazıcı, “Manası Anlaşılamayan Lügat-Muallim Arif Necip Arkadaşım”, *Rumeli*, 29 Mart 1925, sayı:21.

⁵² Arif Necip, “Birkaç Söz”, *Deliorman*, 24 Nisan 1925, sayı:133.

⁵³ Başyazıcı, “Eskicuma’daki Mektep”, *Rumeli*, 16 Eylül 1924, sayı:4.

⁵⁴ “Yaşasın Kazi Köyü Gençleri”, *Rumeli*, 9 Teşrinisani 1924, sayı:9.

mebusluk yapan bir münevverin, daha sonra köyüne dönüp burada okulu tamir edip gençlere ders verdiğiinden bahseder.⁵⁵

Tarık Mümtaz gazetesinde kimi zaman da çok sert eleştirilerde bulunmaktan çekinmemiştir. Yine 21. sayıda Pravadi kazası Eski Arnavutlar karyesinde, kırk beş hanenin Türk, on beş hanenin Bulgar olmasına rağmen Bulgarların okulu çok iyi haldeyken Müslüman okullarının “*rezalet içerisinde*” olduğunu yazmıştır; “*Müslüman ahali kahvehanelerde dedikodu ve fırkacılıktan başka bir şey yapmıyor...*”⁵⁶ Bir başka yazıda, Şarankof adlı bir Bulgar muallimin, Türk öğrencilere hakaret edip, kayırmacılık yaptığını, müfredata uymayan bu muallimi Türk öğrencilerinin protesto ettiğinden bahsederek bu protestoyu desteklediğini ifade etmektedir.⁵⁷ Bir diğer önemli çağrısı da Türk mebuslara olmuştur. Son dönemlerde Bulgaristan Maarif Vekaletine atanan bakanların Türk okullarına engel olacak faaliyetlerde bulunduğunu iddia ederek, Mecliste Türk mebuslar tarafından haklarının aranmasını istemiştir.⁵⁸ Yine Bulgar müfettişlerden birinin bir okulda kafasına göre öğretmen tayin ettiğini, okul müdürüne bile danışılmadan yapılan bu işle de kalmayıp Türk muallim ve öğrencilere “*Kırmızı Fesler*” diye alay ederek seslendiğini aktarıyor. Türk okullarındaki Bulgarca derslerinin saatini arttırmaya ve Türklerin Türkçe konuşmalarını engellemeye çalışan bu adama sitemde bulunan Başyazıcı, Maarif Nazırı Efendi’ye gereğinin yapılmasını arz etmiştir.⁵⁹

Rumeli gazetesinin 17 Mart tarihli nüshasında Başyazıcı, bir gazeteci ve aynı zamanda mebus olan Mehmet Celilo’ un gazetesindeki “*Maarif Nezareti Türk mekteplerine maaşı hükümetten verilmek şartıyla yüz elli muallim tayin etmeye karar vermiştir.*” yazısına tepki göstermiştir. Bunların bilakis Müslüman nüfusun fazla olduğu Şumnu, Eskicuma, Razgrad gibi kasabalara tayin olunduğunu ve bu muallimlerin taksiminin hesapsız zorluk çıkaracağından bahsetmektedir. Okullara tayin olunan Bulgar muallim ve muallimelerden şikayetleri

⁵⁵ Muhacir Baba, “Mebusluktan Muallimliğe”, *Rumeli*, 9 Teşrinisani 1924, sayı:9.

⁵⁶ M.F. Mehtap, “Eski Arnavutlar Ahali İslamiyesine Açık Bir Mektup”, *Rumeli*, 9 Teşrinisani 1924, sayı:9.

⁵⁷ “Hakkını İsteyen Gençlere Hürmet Ediniz.” *Rumeli*, 13 Kânunuevvel 1924, sayı:12.

⁵⁸ Başyazıcı, “Maarif Siyasetine Şikâyet”, *Rumeli*, 29 Kânunusani 1925, sayı:16.

⁵⁹ Başyazıcı, “Maarif Siyasetinden Şikâyet”, *Rumeli*, 7 Şubat 1925, sayı:17.

olmadıklarını lakin mektep muallimlerinin atama kararlarının Maarif Encümenlerine ait olduğunu, dolayısıyla bu haklarının ellerinden alınmaması için Celilof'u göreve davet etmiştir.⁶⁰ Bulgaristan'da artan ırkçılık üzerine bir yazı kaleme alan Mümtaz, özellikle çingenelerin mekteplerinin yıkılıp, onları da hastalık yayabilir diye şehrin dışına göndermek isteyen 'burjuvayı' sert bir dille eleştirmiştir.⁶¹

Mümtaz'ın gazetede ele aldığı bir diğer önemli mesele de müftülerle alakalıdır. Mehmet Celilof'a bu konuda çok sert eleştiriler dile getirmektedir; *"Sofya'da Türk bayram merasimlerinde Cumhuriyetçi görünen bu mebus Bulgaristan Türklerinin inkılâbının önündeki en büyük engeldir."* Celilof'un Eskicuma'daki maşalarının faaliyetlerini engelleyen Eskicuma Müftüsünün, Celilof'un gazabına uğrayarak görevden alındığını aktarmaktadır. Başyazıcı, kuyusu kazılan sıradaki adamın Baş Müftü olduğunu söyleyerek kendisine uyarıda bulunmuş, bu adamların Celilof'a hizmet ettiğini ifade etmiştir.⁶² Bu meseleyle alakalı bir diğer yazıda; Eskicuma ahalisinden Ahmet Lütfi, Celilof'a hizmet etmediği için bu Müftüye kıyıldı diye sitemde bulunmaktadır.⁶³ Müftülük bağlamında başka bir şikâyet de bir okuyucu tarafından kaleme alınmıştır. Bu mektuba göre, kasabada Vatan yahut Silistre piyesinin sergilenmesine Müftünün mâni olduğunu, gerekçe olarak *"Tiyatro dinimiz aleyhindedir"* yanıtını aldıklarını aktarır. Pek çok insanın günah işlemekten korkup bilet almaktan vazgeçtiğini söyleyerek, dinimizin bu zavallı cahillerin elinde oyuncak olduğu için sitemde bulunmaktadır.⁶⁴

Rumeli'nin 19 Şubat 1925 tarihli sayısında çıkan *"Bir Millet Nasıl Esirliğe Düşer?"* başlıklı yazısı dikkat çekicidir. Bu yazı ilk kez doğrudan Tarık Mümtaz imzasıyla çıkmıştır. Herhangi bir müstearın arkasına gizlenmeyen Mümtaz bir nutukla yazıya başlamaktadır. Türk milletini ne Moskof çarının ne de Bulgar mefkûrecilerinin esir edemediğini, Bulgaristan Müslümanlarının önündeki en büyük düşmanın ihtiras ve cehalet olduğunu söylüyor, Fransız ihtilalini örnek vererek

⁶⁰ Başyazıcı, "İnkılâbın Oğlu Dikkatle ve İbretle Oku", *Rumeli*, 17 Mart 1925, sayı:20.

⁶¹ Başyazıcı, "Acıyınız Zavallılara!", *Rumeli*, 7 Teşrinievvel 1924, sayı:6.

⁶² Başyazıcı, "Baş Müftülük Etrafında", *Rumeli*, 22 Kânunuevvel 1924, sayı:13.

⁶³ Ahmet Lütfi, "Baş Müftülüğe Dair", *Rumeli*, 14 Kânunusani 1925, sayı:15.

⁶⁴ "Milli Dertlerimiz", *Rumeli*, 4 Mart 1925, sayı: 19.

Condercet'ten bir alıntı yapıyordu: *“Her hastalığın bir alameti olduğu gibi dağılması yaklaşan milletlerin de kendine mahsus inkıraz (çöküş) alametleri vardır.”* Condercet'in bu sözlerinde Bulgaristan Müslümanlarının pek derin hisseleri vardır diyerek Celilof'u, Müftüleri ve tabii ki Türkçe gazeteleri hedef almaktadır. Daha sonra Goethe'nin Faust kitabındaki bir bölüme atıf yaparak: *“Faust yanından hızlıca geçen ve kayıp olan güzel bir kadına; Dur! Ey dakika! Diye haykırmıştı. Sizin dünyanın hiçbir köşesinde meseli bulunmayan azgın ihtiras ve fesatlarınızın karşısında insanın; Dur ey ihtiras ve fesat!... diye feryat edeceği geliyor”* siteminde bulunmuştur. Bulgaristan Müslümanlarının tek kurtuluşunun içinde yüzdüğü gaflet uykusundan uyanmakla mümkün olacağını söyleyerek, Rumeli gazetesinin bu vazife doğrultusunda ne gerekiyorsa yapacağını ifade etmiştir.⁶⁵

Görüldüğü üzere eğitim ve cehaletle mücadele Rumeli gazetesinin en önemli çalışma alanlarından birisi olmuştur.

Türkiye'deki Gelişmelere Dair Yazılar (1924-1925)

Rumeli gazetesinin sütunlarında yer alan dış haberler büyük çoğunlukla Türkiye ile ilgilidir. Bulgaristan'daki Türklerin de yoğun ilgiyle takip ettiği bu haberler gazetede geniş yer bulmuştur. Yalnızca haber olarak değil aynı zamanda uzun yorumlarla da Türkiye'deki meseleler hakkında yazılar yazılmıştır. Bu yazılar aynı zamanda Rumeli'nin Türkiye ve inkılaplar hakkında nasıl bir yayın politikası takip ettiğini de göstermektedir.

Rumeli gazetesi, gündelik ve kısa haberleri *“Olanlar, Bitenler”* başlığı altında yayınlamıştır. Lakin her sayıda bu başlığa yer verilmemiştir. Kimi sayılarda gündelik kısa haberler gazetenin münasip yerlerine dağınık olarak iliştilmiştir. Türkiye hakkındaki ilk habere Rumeli'nin 3. sayısında, *“Gaziye Hediyeler”* başlığında rastlamaktayız. Buna göre; İsveç Hükümeti binlerce pul toplayıp muazzam bir koleksiyon yapmış ve bundan bir tane de Mustafa Kemal Paşa'ya göndermiştir.⁶⁶

Bir sonraki sayıda; *“İstanbul Gazeteleri Ne Diyor?”* başlığıyla Türkiye'de muhtelif gazetelerden birer haber aktarılmıştır. Burada

⁶⁵ Tarık Mümtaz, “Bir Millet Nasıl Esirliğe Düşer?”, Rumeli, 19 Şubat 1924, sayı: 18.

⁶⁶ “Olanlar, Bitenler-Gazi Paşa'ya Hediyeler”, Rumeli, 5 Eylül 1924, sayı:3.

haberlerden ikisi dikkat çekicidir. Son Telgraf gazetesinde Sadri Ethem, Rumeli muhacirleri hakkında bir yazı kaleme almış, burada soğuk kışın geldiğini, muhacirlerin Anadolu'ya aç susuz gelmeye çalışırken yollarını kaybettiğini ve açlıktan ölmek üzere olduklarını belirterek yardım çağrısında bulunmuştur. Tanin gazetesinde ise; Hüseyin Cavit Bey'in "Acı Bir Hakikat" adlı baş makalesine yer verilmiştir. Hüseyin Cavit'e Bulgaristan'dan gelen bir mektuba göre; Bulgaristan'daki Türklerin rahat ve geniş bir hayat yaşadıklarından, kendilerinin Türkiye'ye getirilirlerse iyilik yerine fenalık görmüş olacaklarından bahsedilmektedir. Bunun üzerine Hüseyin Cavit Bey: "Rumeli'den getirdiğimiz bu kadar muhacirin uğradıkları sıkıntılar, demek oluyor ki Bulgaristan Müslümanlarının gözünü korkutmuş, onun için 'aman bize dokunmayınız!' diye bağıyorlar. Halbuki biz onlardan 'aman bizi de alınız!' diye haykırmalarını kendi doğru ve sağlam idaremizle temin etmeli idik!" demiştir.⁶⁷

Rumeli'nin 5. sayısında "Gazinin Büyük Sözü" başlığıyla, Mustafa Kemal Paşa'nın Trabzon'da yaptığı bir konuşmada: "Ben bitaraf değilim, bir tarafım, o da yenilik ve uyanıklık için çalışanların tarafıdır. Oradan hiç ayrılmayacağım." dediği aktarılır. Bulgaristan Müslümanları için bu sözlerin içinde derin anlamlar olduğunu söyleyen Rumeli gazetesi; "Türk mektepleri yıkılırken, bazı günahkâr adamlarımız millet kasalarımızı soyup soğana çevirirken 'ben bitarafım' diye uzaktan seyre bakan zavallılar acaba Gazi'nin büyük dersinden ibret almayacaklar mı?" eleştirisinde bulunmuştur.⁶⁸

Başyazıcı müstearıyla Tarık Mümtaz, Musul meselesi üzerine de yazılar kaleme almıştır. İngiliz sömürgesinin İslam dünyası üzerindeki zulmünden bahsederek girizgâh yapan Mümtaz, İngiltere ve onun maşası Yunanistan'ın "Ordular ilk hedefiniz Akdeniz!" emriyle Anadolu'da nasıl mağlup olduklarından ve Lozan'ın imzalamasından iftiharla bahsetmiştir. İsmet Paşa'nın Musul konusunda yapacağı pazarlığa güvendiğini, İngilizlerin Musul'da ordusunun bulunmadığını ve Türklerin ne pahasına olursa olsun savaşabileceğini anlatmıştır.⁶⁹

⁶⁷ "İstanbul Gazeteleri Ne Diyor?", *Rumeli*, 16 Eylül 1924, sayı:4.

⁶⁸ "Olanlar Bitenler-Gazinin Büyük Sözü", *Rumeli*, 26 Eylül 1924, sayı:5.

⁶⁹ Başyazıcı, "Musul İşleri", *Rumeli*, 9 Teşrinisani 1924, sayı:9.

Türkiye'ye dair Rumeli'nin 11. sayısında çıkan yazı oldukça önemlidir. *"Türkiye İnkılâbının Görünüşü"* başlığıyla kaleme alınan yazı, Bulgaristan Türkleri için kısa bir Türkiye tarihi sunarken, bizler için de kısmen Tarık Mümtaz'ın düşüncesini anlama fırsatı vermektedir. Yazıda, Türkiye'nin yeni sınırlar içinde memleketin idare mekanizmasını kurarken karşısında iki örnek olduğunu ve bunların Fransa ve Rusya olduğundan bahsedilmiştir. İlk olarak Rusya örneği üzerinde duran Mümtaz, yedi yüz senelik hakanlar ve sultanlar idaresinde yönetilen memleketin, Rusya'daki devrimi benimsemesinin asla mümkün olamayacağını şu sözlerle ifade etmiştir: *"Halife ve padişahlar başta olduğu halde Millet Meclisi kararıyla döndürülen devlet şeklini bile baldırı çıplaklar ve donsuz idaresi diye beğenmeyen bir zihniyet, köylü ve amele diktatoryasını elbette kolay kolay hazmedemezdi."* Türkiye tarafından Fransa'nın örnek alınmasını, inkılâp liderlerinin Fransız irfanıyla yetişmiş olmasına da bağlamıştır. Lakin burada hatırlatmak istediğimiz bir şey var; Tarık Mümtaz, *Ziya* gazetesindeki yazarlık yaptığı dönemden -ve elbette ki Bulgaristan'ın Komünizm rüzgârından- oldukça etkilenmiş ve solcu bir anlayış benimsemiştir. Bu yazıda, onun bu anlayışı hakkında şu çarpıcı cümle vardır: *"İşte bütün bu sebeplerden dolaydır ki Türkiye Büyük İnkılâp binasını kurarken en karanlık kurtuluş harbi günlerinde silahlarını, toplarını ve sayısız yardımlarını aldığı şimaldeki kara gün dostu komşusuna değil, laik Fransa Cumhuriyeti'ne gözlerini çevirdi. Köhne, çürük ve hastalıklı örümcek yuvalarını yıkarken bütün manzaralarda Fransa ihtilal kibrinden canlı levhalar göze çarpıyordu."* Daha sonra Türkiye'nin inkılâp kahramanlarının omuzlarına yüklendikleri vazifeyi oldukça hızlı yerine getirerek, yıkılanların yerine yenilerini getirmeye başladıklarını anlatmıştır. Çok kısa sürede büyük işler başardıklarını, memleketin birçok yerini demir ağlarla ördüklerini, mektep ve fabrika açtıklarını ifade etmekte; *"Hülasa Saltanat devrinin yüz senede meydana çıkaramadığı kadar büyük işler başarıldı"* sözleriyle dönüşüme vurgu yapmaktadır.

Tüm bu başarılı işler içerisinde bile Türkiye'de muhalefetin sesinin yükseldiğini, buna anlam veremediklerini ifade eden Mümtaz, Terakki Perver Cumhuriyet isimli bir partinin kurulduğunu belirtmektedir. *"Bu şikâyetlerin memleket halaskarlarına (kurtarıcı) dokunan hiçbir tarafı yoktur ve olamaz."* diyerek eldeki kanunlar iyileştirildiğinde bu feryatların kesileceğinden şüphe duymadığını anlatmaktadır. Lakin

muhalefetin öne sürdüğü bir şeyi dikkate değer bulduğunu; boş arazilerin ve devlet çiftliklerinin fakir köylülere taksim edileceğini, devlet fabrikalarına ameleliyi sahip kılacağını söylediklerini yazmıştır. Mümtaz bu uzun yazısını şu cümleyle sonlandırmaktadır: *“Demek ‘Toprak köylünün, fabrika amelenin’ düsturunu Terakkiperver Cumhuriyet kabul ediyor, Cumhuriyet Halk ise daha ileri gideceğini iddia ediyor. O halde Türkiye inkılâbı bugün en tabi ve mesut yol dönümünün üzerine gelmiştir. İkinin de yolu açık olsun.”*⁷⁰ Bu yazıda tezahür eden muhalefetin Tarık Mümtaz'ın solcu düşüncesinden kaynaklandığını, Türkiye Cumhuriyeti'ne aleyhte bir muhalefet olmadığını söyleyebiliriz.

Aynı sayıda dikkate değer bir diğer yazı da Tarık Mümtaz'ın Âşık Garip müstearıyla çıkan *“Refik Halit Öldü Mü?”* başlıklı yazısıdır. İstanbul gazetelerine Refik Halit'in öldüğüne dair yanlış bir haber düşmüştür. Buna müteakip kaleme alınan yazıda Mümtaz, Refik Halit'in çok büyük bir edebiyatçı olduğuna övgüler düzerken, vatanına ihanet eden Damat Ferit isimli bir vezirin Refik Halit'i Posta Müdürlüğüne tayin etmesinden dolayı onun yüz elli kişilik hainler listesine atıldığını ifade etmektedir. *“Refik Halit'i posta müdürü yapmak, Lenin'i İngiltere Kralı ve Hindistan İmparatoru yapmak kadar saçmadır”* diyerek Damat Ferit'i eleştirir.⁷¹

4 Mart 1925 tarihli Rumeli gazetesinde bu kez Şeyh Sait isyanı hakkında uzun bir başyazı yayınlanmıştır. Tarık Mümtaz, Türkiye'nin önderlerine büyük övgüyle başladığı bu yazıda, ülkenin dışarıdan ve içeriden patlak veren cehalet ve irtica hareketine karşı güçlü bir mücadeleye girdiğinden iftiharla bahseder. Doğu Anadolu'da Zaza ve Kürtlerin eğitimsizliğine vurgu yaparak böyle faaliyetlere karşı amele ve köylü sınıfının eğitimine çok önem verilmesi gerektiğini anlatmıştır.⁷²

Bir sonraki sayıda *“Türkiye Haberleri”* başlığıyla, bu irtica hareketinden dolayı Fethi Bey'in istifa ettiğini aktarır. İnkılâp kahramanlarından İsmet Paşa'nın hükümetin başına geçtiğini belirterek onun hakkında şu cümleleri kaleme almıştır: *“Bir taraftan tehlikeli bir*

⁷⁰ Başyazıcı, “Türkiye inkılâbının Görünüşü”, *Rumeli*, 3 Kânunuevvel 1924, sayı:11.

⁷¹ Âşık Garip, “Refik Halit Öldü Mü?”, *Rumeli*, 3 Kânunuevvel 1924, sayı:11.

⁷² Başyazıcı, “Kara Kuvvet Kızıl Kanda Boğulmalı-Türkiye İnkılâbının Rehberlerine”, *Rumeli*, 4 Mart 1925, sayı:19.

*yangını söndürmek ve öteki taraftan ise halkın hürriyet ve serbestliğine zarar getirmemek gibi iki büyük ve tarihi vazife karşısında bulunan İsmet Paşa hükümetinin kazanacağı her muvaffakiyet adımı, inkılâbın hayırlı bir müjdecisi olacaktır.”*⁷³ Bu haberin altındaki başlıkta da Hükümet tarafından bazı gazetelerin kapatıldığı aktarılmış ve “*kara kuvvete karşı en keskin silah olan*” solcu gazete ve mecmuaların yakında tekrar yayınlanmasını ümit ettiklerini belirtmişlerdir.⁷⁴

Aktardığımız haberler doğrultusunda Rumeli'nin Türkiye Cumhuriyeti'ne aleyhte bir propaganda yapmadığı görülmektedir. Tarık Mümtaz'ın zihnindeki düşüncenin ne olduğunu bilmemiz elbette ki mümkün değildir. Mart 1925'te Bulgaristan'dan Romanya'ya oradan Almanya'ya en sonunda da San Remo'ya gidip Sultan Vahdettin'in ölümüne kadar onun yanında kalması ve Şam'a döndükten sonra muhalif gazeteler çıkarmış olması, yöneliminin bu olduğunu düşündürebilir. Ayrıca 1933'te genel bir af ilan edileceği haberi üzerine muhalif yayınlarını sonlandırdığı yukarıda aktarılmıştı. Yani Tarık Mümtaz'ın yayın faaliyetlerinin oldukça politik olduğu anlaşılmaktadır. Şam'da daha rahat hareket alanı bulduktan sonra muhalif yayın yapabilen Mümtaz'ın aynı şeyi Bulgaristan'da yapmadığı veya yapamadığı da görülmektedir. Bulgaristan'da siyasi suçlu olarak zaten istenmeyen biri olması, Bulgaristan'daki Türklerin yeni Türkiye Cumhuriyeti'ni desteklemesi ve Bulgaristan Hükümeti'nin de Türkiye ile uzlaşmacı bir politika izlemesi Rumeli'nin aleyhte bir propaganda sürdürmesini mümkün kılmamaktadır. Her ne olursa olsun Rumeli gazetesi, Türkiye hakkındaki haber ve meselelerle ilgili yazılarda Türkiye Cumhuriyeti tarafında olmuş, Bulgaristan'daki Türkleri tıpkı Türkiye gibi inkılâp yollarına dökmeye çalışmıştır.

Sosyalizme Dair Yazılar

Rumeli gazetesinde fazlaca yer verilen köşelerden bir tanesi de “*İşçi Köşesi*”dir. Tarık Mümtaz, bu gazetede *Ziya* gazetesinin eski yazarlarına sütunlarını açmıştır.⁷⁵ Bu yazarlar gerçek isimlerini kullanmayarak, Fakir, Hançer, Fabrika Amelesi gibi müstearlarla yazılarını kaleme

⁷³ “Türkiye Haberleri”, *Rumeli*, 17 Mart 1925, sayı: 20.

⁷⁴ “Hükümet Tarafından Yedi Gazete Kapandı”, *Rumeli*, 17 Mart 1925, sayı:20.

⁷⁵ Karagöz, *a.g.e.*, s. 41.

almışlardır. Bu yazılar çoğunlukla işçiler ve işçi haklarıyla alakalı edebi yazılar olarak kendini göstermiştir.

Tarık Mümtaz da Başyazıcı müstearıyla kimi zaman sosyalizm içerikli yazılar ve haberler aktarmıştır. İlk olarak Rumeli'nin 2. sayısında rastladığımız *"Haftanın Siyaseti"* başlıklı yazıda İngiltere İşçi Partisi'nin iktidara gelişini ve yaptıkları ilk icraatın hemen Rusya ile barış antlaşması imzalamak olduğunu kaleme almıştır.⁷⁶ Bundan sonra *"Adana'da Abdülkadir Kemali Bey Efendi'ye"* başlıklı yazıda, yapıcı bir eleştiri yapılmıştır. Tarık Mümtaz, İstiklal Mahkemesi iskemlesinde engin bilgisiyle kendini aklayan bu zatın, zekasıyla hukuk alanında yeni ufuklar açmasını beklerken hayal kırıklığına uğradıklarını teessüfle ifade etmektedir; *"Bir Karl Marks beklediğimiz siz, derviş heybetiyle karşımıza çıkacak ve tıpkı on beş sene evvel olduğu gibi 'Şeriat batıyor!' diye demagoji yapmaya kadar varacaktınız..."* Kendisinin gazetesine ve görüşlerine çok saygı duyduğunu, vaazlarının en uzak Bulgaristan köylerinde bile okunarak çok kıymete alındığını yazmıştır. Abdülkadir Bey'e bugüne kadar çizemediği yolu çizmesi gerektiğini belirtip, *"Sola mı? Pekâlâ. Daha Sola mı? Hay hay, hepimiz arkanızdayız!"* diye yazarak cesaretlendirmeye çalışmıştır.⁷⁷

14 Kânunusani 1925 tarihli başyazıda da, İngiltere'de İngiliz hükümetinin İşçi Partisi'nden Muhafazakâr Parti'ye geçtiğini, bu Muhafazakâr Parti'nin Hariciye Nezaret'i'ne Çemberlayn (Chamberlaine)'ı getirdiklerini anlatmaktadır. Bu adamın koltuğa geçtiği andan beri İslam yurtları ve Balkanları karıştırmaya çalıştığını vurgulamıştır. Daha sonra İngiltere'nin en büyük korkusunun müstemele (sömürge) Müslüman devletlerini özellikle Hindistan'ı kaybetmek olduğunu, Rusya'nın Hindistan'ı bu sebeple uyandırmaya çalıştığını ve Ruslarla Japonların müzakerelerde bulduklarına detaylıca değinerek, İngiltere'nin Doğu ve Asya milletlerine yakınlaşıp *'tan yerini karartma'* niyetinde olduklarını ifade etmiştir. Belki o zaman Rus, Japon, Çin ve belki Türkiye'nin el ele vererek bu karanlığın içinden

⁷⁶ Başyazıcı, "Haftanın Siyaseti", *Rumeli*, 26 Ağustos 1924, sayı:2.

⁷⁷ Başyazıcı, "Baba Nasihati-Adana'da Abdülkadir Kemali Bey Efendi'ye", *Rumeli*, 19 Teşrinievvel 1924, sayı:7.

tüm ihtişamıyla çıkabileceğini aktarmıştır; *“Bütün dünyanın asırlardan beri hasretle beklediği güneş de bu mübarek güneş değil midir?”*⁷⁸

Rumeli gazetesinin 5 Eylül 1924 tarihli sayısında, İkinci Enternasyonal Reisi Vonder Volt’un Belçika’dan Bulgaristan’a geldiğini ve Kaspiçan Garı’nda pek çok Müslüman gençle beraber Ali Cemal adlı bir genç tarafından karşılandığını, bu gencin Vonder Volt’a Müslüman sosyalist olarak tanıtıldığını duyurmaktadır.⁷⁹ Bu haber tepki çekmiş olacak ki bir sonraki sayısında Rumeli bir izahat yapmıştır. Vonder Volt’un iri harflerle birinci sayfada haber yapılması hakkında eleştiri aldıklarını, Rumeli gazetesinin kesinlikle Volt’u desteklemediğini, Sırbistan’dan kovulan bu zatın Bulgaristan’da hararetle karşılanmasının ehemmiyetli bir havadis olduğundan dolayı neşrettiklerini ifade etmiştir. Ayrıca bir düzeltme yaparak, karşılamaya giden kişinin Ali Cemal değil, Hüsmen Celal Efendi isminde biri olduğunu aktarmıştır.⁸⁰ Yine Rumeli’nin bir sonraki sayısında, bu kez bizzat Ali Cemal tarafından gönderilen bir mektupta, Vonder Volt’u karşılamaya gidenin kendisi olmadığını, onu katiyen desteklemediğini net bir şekilde anlatmıştır.⁸¹

Bu kez Deliorman gazetesinde *“Kirli Siyasetler (3)”* başlığıyla kaleme alınan yazı, Vonder Volt’u karşılamaya gittiği iddia edilen Hüsmen Celal’e aittir. Oldukça uzun bir yazı kaleme alan Celal, Ali Cemal’e çok sert eleştirilerde bulunarak, bu zatın Pravadi’de Türk kıraathanesi aleyhine komünist çorbacılarla kazan kaldırıp Türk gençliğinin aleyhinde türlü suçlar işlediğini anlatmaktadır. *Ziya* gazetesinin tekrarladığı bir takım tabirleri papağan gibi tekrar ederek kendisini mühim bir solcu zanneden bu kişiye gerekirse kim olduğunu hatırlarız demiştir. Avrupa’da İkinci Beynelmilelin bayrağı altında elli milyonu aşkın amele ordusuna rehberlik eden ve Bulgaristan’a geldiğinde binlerce kişi tarafından marşlarla karşılanan mütefekkir Vonder Volt için *“Elini bile sıkmam”* diyen Ali Cemal’in bu halinin kakhahalarla gülünecek bir vaziyet olduğunu ifade ederek, bu yaptığı davranışın

⁷⁸ Başyazıcı, “Tan Yeri Kararıyor Mu?”, *Rumeli*, 14 Kânunusani 1925, sayı:15.

⁷⁹ “Son Haberler”, *Rumeli*, 5 Eylül 1924, sayı:3.

⁸⁰ “Vonder Volt”, *Rumeli*, 16 Eylül 1924, sayı:4.

⁸¹ Ali Cemal, “Bir Mektup”, *Rumeli*, 26 Eylül 1924, sayı:5.

serseri bir çobanın kendi kendine köye darılıp, köyden uzaklaşmasına benzediğini yazmaktadır.⁸²

Yazısının devamı bir sonraki Deliorman sayısında çıkan Celal, akademik bir üslupla İkinci Enternasyonalin tarihi, vazifesi ve daha önceki yönetimlerine yönelik bilgiler de vermiştir.⁸³ Rumeli'nin 12. sayısında, Hüsmen Celal'e yönelik bir cevap kaleme alan Ali Cemal, Vonder Volt'un işçi proleterlerinin değil burjuva ve emperyalizminin yanında olduğunu ifade etmiştir. Hüsmen Celal'in de hâkim sınıfa hizmet ve ortaklık eden Geniş Sosyalist Fırkası'nda aza olduğunu daha sonra kendi arzu ve ısrarı ile bu partiyi terk ederek Üçüncü Beynelmilelin Bulgaristan'daki destekçisi olan komünist fırkasına geçtiğini belirtmiştir. *"O halde bu hareketi ile fikir ve kanaatimizin doğruluğunu tasdik, (ikinci Beynelmilel)in ve mensubiyetinin iflaslarını ilan ve bugün pek fuzuli olarak müdafaa etmeye çabaladığı davayı kaybetmiş olmaz mı?"* diyerek kahkahalarla gülünecek vaziyette olanın bizzat kendisi olduğunu sert bir dille ifade etmiştir.⁸⁴

Rumeli gazetesinde *"İşçi Köşesi"* altında, işçilerin geçim derdi, çalışma hayatındaki güçlükler, gelir adaletsizliği ve grev temalı hikâye ve edebi yazılar da yer almıştır.⁸⁵ Ayrıca *"Türkiye'deki İşçi Hayatı"* başlığıyla tefrika halinde Hüseyin Hilmi ile alakalı küçümseyici bir yazı kaleme alınmıştır. Tarık Mümtaz, Sultan Abdülhamid döneminde yayınlanıp kapatılan gazetelerden bahsederek bir girizgâh yapmış ve Türkiye'deki ilk sosyalist gazete olan İştirak'ten bahsetmiştir. Bu ilk işçi hareketinin sosyalizm hakkında tek bir satır yazı bile okumayan birkaç cahil ve heveskar genç tarafından meydana atıldığını belirterek Hüseyin Hilmi'den bahsetmeye başlamıştır; buna göre sosyalizm ile alakalı kulağına birkaç şey çalınan Hilmi'nin *"sosyalizm madem güçlülere karşı çıkmaktır, o halde ne duruyorum?"* diyerek Mahmut Şevket Paşa'nın konağını bastığını alaycı bir şekilde anlatır. Tekme ve yumrukların havada uçuşup Hüseyin Hilmi'nin yaka paça dışarı atıldığından, daha

⁸² Hüsmen Celal, "Kırlı Siyasetler (3)", *Deliorman*, 6 Teşrinisani 1924, sayı:111.

⁸³ Hüsmen Celal, "Kırlı Siyasetler (4)", *Deliorman*, 13 Teşrinisani 1924 sayı:112.

⁸⁴ Ali Cemal, "Mesleksizlik ve Döneliğe Dair", *Rumeli*, 13 Kânunuevvel 1924, sayı:12.

⁸⁵ "İşçi Köşesi", *Rumeli*, 5 Eylül 1924, 13 Kânunuevvel 1924, 22 Kânunuevvel 1924, 22 Teşrinisani 1924, sayı:3,12,13.

sonra da sosyalizmin manasını anlamak için bu kez Paris'e "*Sosyalizmin Peygamberi*" Juros'la görüşmeye gittiğinden bahsetmektedir.⁸⁶

Bir sonraki sayıda da devam eden yazıda, Hilmi'nin Juros'la görüştüğünden sonra Türkiye'ye döndüğünü lakin faaliyetlerinden dolayı sürgün edildiğini, Juros'un suikastla öldürülmesinden sonra sosyalizmi yayma vazifesi gibi boyundan büyük bir işe kalkışıp, bucak bucak memleketin dört köşesinde akılsızca eylemlerde bulunduğunu ve adının yolsuzluk davalarına karıştığını anlatmıştır.⁸⁷

Rumeli'de intişar olan bu yazılara karşı Hüsmen Celal Deliorman'da sessiz kalmamıştır. Hiçbir münasebeti olmadığı halde sebepsiz yere Hüseyin Hilmi hakkında kaleme alınan aşağılayıcı yazıları şiddetle kınadığını ifade ederek, Hilmi'nin o vakit Tarık Mümtaz gibi bir Ferit Paşa'sı olmadığını, devlet hazinesinden para kaçırarak karnını doyurmadığını yazmıştır. Bugün bir yığın topraktan ibaret olan Hilmi, eğer öyle yolsuzluklar yapmış olsaydı mezarının başına hiç değilse bir taş dikilirdi diyerek kinaye yapmıştır.⁸⁸ Yine "*Türkiye İşçi Hayatı*" başlığı altında *Rumeli*'den buna verilen cevap çok uzun ve çok serttir. Bu cevapta, sosyalizm meselelerini tıpkı Hilmi gibi algılamaktan aciz olan Hüsmen Celal'in "*zihni sakat bir zavallı*" olduğunu söyleyerek, sermayeye sahip olduğu için küfürden başka bir şeyi sütunlarına taşımayan Deliorman gazetesini dikkate bile almadıklarını lakin Hüseyin Hilmi hakkındaki müdafaa yazılarına sessiz kalamadıkları için bu yazıyı kaleme aldıklarını ifade etmiştir.⁸⁹

Sütunlarında *Ziya* gazetesinin muharrirlerine yer veren *Rumeli*, sosyalist tarzlarını gizlemeseler bile *Ziya* gazetesi gibi akibete uğramamak için Bulgaristan işlerine pek karışmamıştır. Bununla beraber gazetenin o dönemde sosyalist akımın etkisinde olan okuyucular için ehemmiyetli yayınlar yaptığını da söyleyebiliriz.

İlim, Edebiyat, Sağlık ve Spora Dair Yazılar

Rumeli gazetesi, haber ve yorumlarıyla vazifesini yerine getirmekle beraber, aynı zamanda Bulgaristan'daki Müslüman Türklerin

⁸⁶ Fakir, "Türkiye'de İşçi Hayatı (1)", *Rumeli*, 16 Eylül 1924, sayı:4.

⁸⁷ Fakir, "Türkiye'de İşçi Hayatı (2)", *Rumeli*, 26 Eylül 1924, sayı:5

⁸⁸ Hüsmen Celal, "Kirli Siyasetler", *Deliorman*, 25 Teşrinievvel 1924, sayı:109

⁸⁹ Fakir, "Türkiye'de İşçi Hayatı", *Rumeli*, 30 Teşrinievvel 1924, sayı:8.

aydınlanması için edebi bir mecmua gibi de yayınlarda bulunmuştur. O dönemin şartları göz önüne alındığında, genişçe yer ayrılan bu başlıkların Bulgaristan'daki Türkler üzerinde etkisinin çok büyük olduğunu söyleyebiliriz. Dünyadaki ilmi mevzulardan bahsetmesiyle okuyucularını bilgilendirirken, edebiyat köşesiyle meşhur şairler hatırlatılmış, anılmış, pek çok gence şiiir sevdirilmeye çalışılmıştır. Sağlık köşesiyle Doktor tarafından kaleme alınan muhtelif sağlık yazıları, Bulgaristan'daki Müslümanları aydınlatmış, spor köşesiyle birçok genç spora özendirilirken, kulüpler vasıtasıyla Bulgaristan gençleri arasında birlik ve beraberliğin temini için uğraşmıştır.

"İlim Hareketleri" köşesiyle sütunlarda yer alan ilmi yazılar, bir sonraki sayılarda da devam eden tefrika yazılar olarak yayınlanmıştır. "Gizli Siyasetler" başlığıyla Amerika ve İngiltere'nin gaz ve petrol sömürgelerini elde etme mücadelesi,⁹⁰ "Dünya Dili Esperanto" başlığıyla, dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan insanların kendi dillerini uluslararası arenada emperyal hale getirip başka lisanları küçümsememesi için ortak bir dil icat edilmeye çalışıldığı,⁹¹ "Nereye Gidiyoruz?" başlığıyla dünya savaşı ve büyük devletlerin emelleri hakkında⁹² uzun ve açıklayıcı yazılar kaleme alınmıştır.

Rumeli gazetesinde oldukça geniş yer bulan bir diğer köşe de edebiyat köşesi olmuştur. Tarık Mümtaz'ın Aşık Garip müstearıyla bu köşede kaleme aldığı yazılar, onun Bulgaristan'daki hislerine ışık tutmaktadır. Türkiye'den sürgün edildikten sonra geldiği Varna hakkında "Varna'da Deniz Bağçesi" başlıklı edebi bir yazı kaleme alarak, şehrin güzelliğinden ve sosyal yaşamından bahsetmektedir.⁹³ Daha sonra kaleme aldığı başka bir yazıda, politikacılığın kendisine insanoğlunun iğrençliğini öğrettiğini, burada bulunduğu gurbet cehenneminde tüm arzularını yitirdiğini ve kendisini çok başka uğraşılara yönelttiğini anlatır. Sonra dünyanın fiziki işleyişinden bahsederek olası bir kıyamet senaryosunu canlandırarak dünyevi

⁹⁰ Mazlum, "İlim Hareketleri-Gizli Siyasetler", *Rumeli*, 3 Kânunuevvel 1924; 22 Kânunuevvel 1924, sayı:11,13.

⁹¹ Mehmet Celal, "İlim Hareketleri-Dünya Dili Esperanto", *Rumeli*, 14 Kânunusani 1924; 29 Kânunusani 1924; 7 Şubat 1925; 19 Şubat 1925, sayı:15,16,17,18.

⁹² Mazlum, "İlim Hareketleri-Nereye Gidiyoruz?", *Rumeli*, 29 Kânunusani 1924, 7 Şubat 1924, 19 Şubat 1925, sayı:16,17.

⁹³ Âşık Garip, "Varna'da Deniz Bağçesi", *Rumeli*, 15 Ağustos 1924, sayı:1.

hırsların anlamsız olduğunu edebi bir dille aktarmıştır.⁹⁴ Gazetenin 16 Eylül 1924 tarihli sayısında da “*Garabet Defterinden Satırlar*” başlığıyla kaleme aldığı yazıda annesine olan özlemini hüznü bir dille kaleme almıştır.⁹⁵

Rumeli, birinci ve ikinci sayısında İstanbul’dan kendilerine şiir gönderen Suzan Namık adında bir kadının şiirlerini yayınladıklarını ve bu şiirlerin devam edeceğini ilan etmiştir.⁹⁶ Fakat daha sonraki sayılarda bu isme ait şiirler gazetede yer bulmamıştır. Bunun üzerine Deliorman gazetesi “*Sermayesi mi Tükenmiş?*” başlıklı yazısıyla, “*İstanbul’dan şiirler yazacağını vaad eden biricik ve genç şairenin yalnız iki şiirini okuyabildik. Acaba sermayesi mi tükenmiş yoksa erkek kokan o şiirler bildiğimiz hain ellerden mi?*” diyerek Rumeli gazetesine satmıştır.⁹⁷

Rumeli gazetesinin 7. sayısında duyurulan ve şüphesiz çok kıymetli olan bir başka köşe de “*Hekim Köşesi*”dir. Dönemin şartları göz önüne alındığında Rumeli’nin sunduğu bu hizmetin çok faydalı olduğu açıktır. Doktor Şefik Bey, “*Gençlik ve Güzellik*” başlığıyla kadınlara tavsiyelerde bulunmuş,⁹⁸ “*Temizlik*” başlıklı yazısında, Müslümanlara yaşadıkları evin temizliğinden kişisel temizliğe ve sağlıklı beslenmeye yönelik önemli hususları aktarmıştır.⁹⁹ “*Kadınların Esrar Hayatı*” başlığıyla kaleme aldığı yazıda da temizlikten kadın hastalıklarına, giyim kuşamdan nezakete kadar pek çok konuyu ele alarak tavsiyeler vermiştir.¹⁰⁰ Fakat bu yazıların oldukça ağır bir dille kaleme alındığını ifade etmeliyiz. Zira daha önce yukarıda bahsettiğimiz “*köylülerin anlayacağı bir lisanla yazınız*” uyarısının Doktor Şefik’e yapıldığını hatırlatmamız gerekir.

⁹⁴ Âşık Garip, “Kıyamet”, *Rumeli*, 5 Eylül 1924, sayı:3.

⁹⁵ Âşık Garip, “Garabet Defterinden Satırlar-Biricik Kara Gün Dostu Anacığım”, *Rumeli*, 16 Eylül 1924, sayı:4.

⁹⁶ Suzan Namık, “Şiir Köşesi-Garip Hisler”, *Rumeli*, 15 Ağustos 1924, 26 Ağustos 1924, sayı:1.

⁹⁷ Ahmet Cevdet, “Suallere Cevabımız”, *Deliorman*, 27 Teşrinisani 1924, sayı:113.

⁹⁸ Doktor Şefik Bey, “Gençlik ve Güzellik”, *Rumeli*, 9 Teşrinisani 1924; 22 Teşrinisani 1924, sayı:9,10.

⁹⁹ Doktor Şefik Bey, “Temizlik”, *Rumeli*, 3 Kânunuevvel 1924, sayı:11.

¹⁰⁰ Doktor Şefik Bey, “Kadınların Esrar Hayatı”, *Rumeli*, 29 Kânunusani 1925; 7 Şubat 1925; 19 Şubat 1925; 4 Mart 1925, sayı: 16,17,18,19.

Rumeli gazetesinin çok önemli vazife üstlendiği konulardan birisi de spor olmuştur. Tarık Mümtaz, genişçe yer ayırdığı “*Spor*” köşesinde kaleme aldığı yazılarda, sporun fiziken ve zihnen faydasına vurgu yaparak, büyük memleketlerin spora ehemmiyet gösterdiğinden bahsetmiştir. Gençlere spor kulüpleri kurma çağrılarında bulunan Mümtaz, bu birliklerin her geçen gün daha da güçlenip Bulgaristan Türklerini aydınlığa çıkaracak adımlar olduğunu ifade etmektedir. Gazetede her hafta kurulan spor kulüplerinden iftiharla bahsetmiş, bu kulüplerin arasındaki spor müsabakalarını uzunca kaleme almıştır.

Rumeli'deki yazıların Bulgaristan'daki spor birliğinin genişlemesine yardımcı olduğunu söyleyebiliriz.¹⁰¹ Nitekim 16 Eylül 1924 tarihli sayıda “*İdmancı Köşesi*” diye bir köşe açılacağı ve buraya yazı gönderen idmancılardan para alınmayacağı ilan edilmiştir.¹⁰² Spor aracılığıyla gençler arasında birlik olacağına ve bu birliğin kültürel yönden de gelişim sağlayacağına inanarak, Muallimin-i İslamiye Cemiyeti havzalarıyla spor kulüplerinin toplu çekilmiş resimlerini gazetede yayınlamak üzere Rumeli'ye göndermelerini beklediklerini yazmıştır.¹⁰³

Gazeteye spor kulüpleri tarafından gelen mektuplar çokça yer bulmuş, kimi zaman bazı spor kulüpleri arasında anlaşmazlıklar gazete üzerinde tatlıya bağlanmaya çalışılmıştır. Rusçuk'ta bir Spor Kongresi'nin düzenlenmesi bazı kulüpler tarafından eleştiriye maruz kalmıştır. Çünkü bu kongre, çok hızlı bir kararla toplanmış, gerekli yerlere haberler ulaştırılamamıştır. Rumeli gazetesi tüm kulüplere seslenerek, tartışmaları bir yana bırakıp hepsinin bir çatı altında toplanmasının mühim bir vazife olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁴ Daha sonra kulüpler ikinci spor kongresinin Plevne'de olmasını kararlaştırmışlar ve tarih olarak da Ramazan Bayramının ikinci gününü seçmişlerdir.¹⁰⁵

Sonuç

Eskicuma'da yayın hayatına başlayan ve yedi ay yaşayabilen Rumeli gazetesinin Bulgaristan'daki Türkçe basın tarihinde önemli bir yer

¹⁰¹ Karagöz, *Bulgaristan Türk Basını 1879-1945*, s.41

¹⁰² “İdmancı Köşesi”, *Rumeli*, 16 Eylül 1924.

¹⁰³ “Sporcular ve Muallimlere”, *Rumeli*, 5 Eylül 1924.

¹⁰⁴ “Rusçuk Konferansı”, *Rumeli*, 7 Teşrinievvel 1924.

¹⁰⁵ Selim Hasan, “Kongreye Hazırlanalım”, *Rumeli*, 17 Mart 1925.

tuttuğu kanaatindeyiz. Gazete, gerek Türkiye’den sürgün Yüzellilik Tarık Mümtaz tarafından çıkartılmış olması, gerekse de Deliorman ile girdiği tartışmalar anlamında ilginç bir örnektir. Tarık Mümtaz’ın Bulgaristan’ı terk etmek zorunda kalmasıyla yayınına son verilen gazete, gerek kullandığı dil ve üslup gerekse Bulgaristan Türklerinin aydınlatılması ve ilmi değerlerini artırmaları konusunda yoğun bir çalışma ortamına girmiştir. Mümtaz’ın köy köy dolaşması ve gözlemlerini gazeteye taşınması da dikkat çeken konulardan birisi olmuş, bu durum gazetede yazıların değerini daha da artırmıştır. Sosyalizmin henüz ne olduğunu pek anlamayan Müslümanlar için cazip tarafları görülmüş, Rumeli, işçi ve köylü hakkı olarak gördüğü bu fikre sarılmıştır.

İddiaların aksine gazetenin mevcut 21 sayısının hiçbir yazısında Türkiye Cumhuriyeti ve onun liderleri hakkında olumsuz bir ifadeye rastlanmamıştır. Milli Mücadele dönemindeki muhalif tavırları ve mensup olduğu akrabalık ilişkileri, Yüzellilikler listesinde yer alması Tarık Mümtaz hakkında bu tür iddiaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur diyebiliriz. Öte yandan Deliorman gazetesi yazarlarının, Rumeli ve Tarık Mümtaz hakkında eskiye dayanarak vermiş oldukları haberler ve bunlar hakkındaki ağır eleştirileri de bu kanaatin oluşmasında önemli bir etkidir. Zira üzerinde bugüne kadar bir çalışma yapılmamış olması Rumeli hakkında böyle fikrin kaynağı olarak Deliorman’ı ön plana çıkarmıştır. Deliorman’ı inceleyen araştırmacılar, Rumeli’yi görmeden onun Türkiye Cumhuriyeti aleyhtarı olduğu fikrine kapılmışlardır. Bütün iyi görüşlerine rağmen Tarık Mümtaz Bulgaristan’dan çıkarılınca eski tarzına dönmüş, basın aracılığı ile muhalif yazılar yazmaya devam etmiştir. Ancak aftan sonra Türkiye lehine çalışmalara başlamıştır.

Rumeli gazetesi, Bulgaristan’daki Türklerin aydınlatılması için edebi bir mecmua gibi de yayınlarda bulunarak Türkler üzerinde etkili olmuştur. Dünyadaki ilmi mevzulardan bahsetmesiyle okuyucularını bilgilendirirken, edebiyat köşesiyle meşhur şairler hatırlatılmış, anılmış, pek çok gence şiir sevdirmeye çalışılmıştır. Sağlık köşesinde kaleme alınan muhtelif sağlık yazıları, insanları aydınlatmış, spor köşesiyle birçok genç spora özendirilirken, kulüpler vasıtasıyla Bulgaristan gençleri arasında birlik ve beraberliğin temini için uğraşmıştır.

Netice itibariyle Rumeli gazetesinin muhtevası bakımından milli meselelere çok duyarlı olduğu, özellikle spor ve edebiyat yazılarıyla Bulgaristan'daki Türklerin entelektüel gelişimine önemli katkılarda bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmayla akademik anlamda, Bulgaristan'daki Türk basın tarihine bir katkıda bulunulduğu gibi üzerinde teferruatlı bir çalışma yapılmamış olan Rumeli gazetesinin içeriği ve hakkında bilinenlerin yanlışlığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

BCA, 30-18-1-2/12.42.9, 21.06.1930.

Gazeteler

Rumeli, (15 Ağustos 1924, 26 Ağustos 1924, 5 Eylül 1924, 16 Eylül 1924, 26 Eylül 1924, 7 Teşrinievvel 1924, 19 Teşrinievvel 1924, 30 Teşrinievvel 1924, 9 Teşrinisani 1924, 22 Teşrinisani 1924, 3 Kânunuevvel 1924, 13 Kânunuevvel 1924, 22 Kânunuevvel 1924, 14 Kânunusani 1925, 29 Kânunusani 1925, 7 Şubat 1925, 19 Şubat 1925, 4 Mart 1925, 17 Mart 1925, 29 Mart 1925).

Deliorman, (25 Teşrinievvel 1924, 31 Teşrinievvel 1924, 6 Teşrinisani 1924, 13 Teşrinisani 1924, 27 Teşrinisani 1924, 21 Kânunuevvel 1924, 25 Kânunuevvel 1924, 12 Kânunusani 1925, 10 Şubat 1925, 24 Şubat 1925, 3 Mart 1925, 9 Mart 1925, 16 Mart 1925, 6 Nisan 1925, 12 Nisan 1925, 24 Nisan 1925).

Kitap ve Makaleler

Acaroğlu, M. Türker, *Bulgaristan'da Türk Gazeteciliği (1865-1985)*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Ankara, 1990.

Bekir, Harun, "XIX. Yüzyıldan Günümüze kadar Filibe'de Türkçe Basın", *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, C.3, S.2, (2021), s.221-243.

Bıçaklı, Hüseyin Avni, *Türkiye-Bulgaristan İlişkileri (1878-2008)*, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.

Büke Okyar, İlkin, "Kimlik Çatışmalarında İskenderun Sancağı: Tarık Mümtaz ve Karagöz, Bir Monografik Çalışma", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.16, S.44, (2019), s.73-102.

Deliorman, Altan, *Bulgaristan'da Türkçe Basın 1865-2009*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Kültür Müdürlüğü, İstanbul, 2010.

Göztepe, Tarık Mümtaz, *Gurbet Cehennemi Mütareke Sonrası Hatırat*, (Hazırlayan: Hasan Afşın Günaydın), Kopernik Yayınları, İstanbul, 2018.

Göztepe, Tarık Mümtaz, *Mütareke Günleri*, (Hazırlayan: Hasan Afşın Günaydın), Cümle Yayınları, Ankara, 2017.

Halıcı, Şaduman, *Yüzellilikler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 1998
Karagöz, Adem Ruhi, *Bulgaristan Türk Basını 1879-1945*, Üniversite Matbaası-Beyoğlu Tünelbaşı, İstanbul, 1945.

Kuyucuklu, Nazif, "Bulgaristan", *İslam Ansiklopedisi*, C.6, s.399-403.

Nebioğlu, Osman, "Göztepe, Tarık Mümtaz", *Türkiye'de Kim Kimdir*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, (1961-1962), s.314-315.

Okday, İsmail Hakkı Tefik, *Bulgaristan'da Türk Basını*, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., İstanbul, (Yıl bilgisi verilmemiş).

Payaslı, Volkan ve Özkaya Duman, Okyar, "Bir Yüzelliliğin Halep Gezi Notlarından Günceler", *Turkish Studies*, Volume 9/4, Spring, (2014), s.967-983.

Şimşir, Bilal, *Bulgaristan Türkleri, (1878-2008)*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2012.

Tunçay, Mete, *BKP'nin Türkçe Yayın Organı Ziya Gazetesi (1920-1923) ve Türkiye*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2009.

Ekler

Ek 1: Rumeli Gazetesinin 1. Sayısı

Ek 2: Rumeli Gazetesinde Spor Havadisleri (Pravadi Gençleri Terbiye Ocağı Önünde, Çelik ve Ay Takımları Müsabakası) (Rumeli, Sayı: 1)

Ek 4: 31 Teşrinievvel 1924 tarihli Deliorman Gazetesinde, Hasip Saffeti tarafından Tarık Mümtaz'ın Türkiye'deki faaliyetleri hakkında kaleme alınan "Bulgaristan Müslümanlarına Açık Mektup" başlıklı yazısı. (Deliorman, Sayı: 110)

Ek 5: 25 Kanunuevvel 1924 tarihli Deliorman Gazetesinde, Ebu Şinasi Hasan Sabri'nin Rumeli'ye muhalefet için kaleme aldığı "Yüzelliliklerden Tarık Mümtaz" başlıklı yazısı. (Deliorman, Sayı: 117)

Extended Abstract

In recent historical research, the press and its important branch of newspapers have an undeniable place. Newspapers are one of the most affected elements by the political, social, and economic conditions of the period they are published in. Using newspapers as a source can have both positive and negative effects. Therefore, the way to minimize these negative effects is to compare different sources of information and fully understand the press organization being used. Studies on the history of the press today sometimes fail to provide sufficient information, and sometimes contain incorrect judgments due to the inability to conduct detailed examinations.

When examining the Turkish-language press activities in Bulgaria, a rich content is encountered. Ahmet Mithat Pasha has a great contribution to the development of Turkish-language press in Bulgaria. As the governor of the Tuna Province, established in 1864, Mithat Pasha initiated innovative movements in social and cultural areas and established a well-equipped printing house. Thanks to this printing house, which was a pioneer in the development of Turkish-language press in Bulgaria, the Bulgarian Turks had a very close relationship with journalism activities.

Turkish publishing in Bulgaria, which started with the printing house established by Mithat Pasha, showed a great diversity in terms of quantity and content until the dominance of fascist and communist regimes in the 1930s and 40s. During the Principality Period, which lasted from 1878 to 1908, about 50 Turkish-language newspapers were published. During the Kingdom Period, which lasted from 1908 to 1944, the number of Turkish-language newspapers increased significantly, reaching nearly 100. The attitude of Bulgarian governments towards the Turkish press also varied according to political conditions. There was no interference with the newspapers during the periods of conciliatory policies with Turkey, but Turkish-language newspapers were closed during the periods of harsher policies. These newspapers were not only closed by Bulgaria, but also by the Ottoman Empire. Bulgaria was a refuge for many political refugees during the reign of Sultan Abdulhamid. These political refugees were generally known as the Young Turks. The Young Turks fled Turkey and opposed the government through newspapers in Bulgaria. While Sultan Abdulhamid sometimes attempted to have these newspapers shut down by attempting to Bulgaria, he sometimes tried to silence the opposition by offering the owners of the newspaper high-paid positions in the Ottoman Empire. Later, in 1923, an independent Republic was established under the leadership of Mustafa Kemal in Turkey, and those who opposed this regime came to Bulgaria or were sent there.

The Turks in Bulgaria closely followed the establishment of the Turkish Republic and the implementation of new reforms. This interest is clearly reflected in many articles in Turkish-language newspapers. However, there were also individuals in Bulgaria who were opposed to the Turkish Republic and Mustafa Kemal. They also published oppositional articles in their own newspapers. According to sources that examine the Turkish-language press in Bulgaria, Rumeli newspaper is also considered to be one of the oppositional newspapers. Especially in the book written by Altan Deliorman, it is claimed that Tarık Mümtaz Göztepe wrote oppositional articles to the Turkish Republic in Rumeli newspaper after coming to Bulgaria, and had a disagreement with Deliorman newspaper.

Due to his position as the aide-de-camp of Damat Ferit Pasha and his active role against the National Struggle, Tarık Mümtaz Göztepe was added to the "Yüzellilikler(List of 150 exiled people)" and was exiled from Turkey with a ban on re-entry. Before the list of 150 people was announced, many of them had already fled the country. Tarık Mümtaz came to Bulgaria in November 1922, when Damat Ferit Pasha and Vahdettin left the country.

Tarık Mümtaz Göztepe first arrived in Varna when he came to Bulgaria. In his memoirs, he mentions that many political fugitives like himself were also present in Varna, and that the Turkish community in Bulgaria did not like these criminals.

Mümtaz began to work as a writer for the Ziya newspaper, which was published by the Bulgarian Communist Party, in order to earn money. Tarık Mümtaz, who hides behind the pseudonym Ali Topçuyef, became famous in Bulgaria with the publication of his articles he sent to Istanbul newspapers.

Later, he was offered the school principalship by the Turks in Eskicuma and Mümtaz, who accepted this offer, came to Eskicuma. In his memoirs, he states that he was heavily criticized for being appointed to a position in Turkish schools in Bulgaria as a political criminal. He also started publishing the Rumeli newspaper in Eskicuma in August 1924, when he began his duties there.

We believe that Rumeli newspaper, which started its publication in Eskicuma and survived for seven months, holds an important place in the history of Turkish-language press in Bulgaria. The newspaper is an interesting example both because it was published by Tarık Mümtaz, a political convict exiled from Turkey, and because of the disputes he had with Deliorman. The newspaper, which worked intensively to enlighten the Turks of Bulgaria and increase their intellectual values, had a significant impact with its language, style, and content. It ended its publication when Mümtaz was forced to leave

Bulgaria. One of the notable aspects of the newspaper was Mümtaz's travels to various villages and reflecting his observations in the newspaper. This increased the value of the articles in the newspaper. The attractive aspects of socialism were seen by Muslims who did not yet understand what it was, and Rumeli embraced this idea as a right of workers and peasants.

Contrary to the allegations, none of the 21 existing issues of the newspaper contain any negative expression about the Republic of Turkey and its leaders. We can say that Tarık Mümtaz's oppositional attitudes during the National Struggle and the political positions he held have led to the emergence of such allegations. On the other hand, the news and severe criticisms about Rumeli and Tarık Mümtaz by the writers of Deliorman newspaper, based on old grudges, are also important factors in shaping this perception. The fact that no study has been conducted on Rumeli so far has put Deliorman at the forefront as the source of this idea. Researchers who have examined Deliorman have been inclined to think that Rumeli was anti-Republic of Turkey before seeing it. Despite all his positive views, when Tarık Mümtaz was expelled from Bulgaria, he returned to his old ways and continued to write oppositional articles through the press. However, after the amnesty, he started to work in favor of Turkey.

Rumeli newspaper, by dedicating a significant portion of its content to literary articles, worked like a literary journal to enlighten the Turks in Bulgaria. While informing its readers about scientific subjects from around the world, famous poets were remembered and mentioned in the literary section, and many young people were encouraged to love poetry. Various health articles written in the health section enlightened people, and through the sports section, many young people were inspired to participate in sports, while efforts were made to promote unity and solidarity among Turkish youth through clubs.

In conclusion, it can be seen that the content of the Rumeli newspaper was very sensitive to national issues and made significant contributions to the intellectual development of Turks in Bulgaria, especially through sports and literary articles.